

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)

Основний рівень

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ШЛЮБНИМИ ПАРТНЕРАМИ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 053 Психологія

Шифр і зміст спеціальності

Шифр 22203

Номер ІНП

Виконала: студентка II курсу, групи ППмз-22-1 _____ Людмила КОЗЛОВСЬКА
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: доктор психологічних наук, професор _____ Євген ПОТАПЧУК
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та педагогіки

доктор психологічних наук, професор _____

Підпис

Таїсія КОМАР

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

_____ 2023р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту

Кафедра психології та педагогіки

Освітній рівень другий (магістерський)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітня програма освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології та педагогіки

Євген ПОТАПЧУК

підпис

протокол №5 від 19 грудня 2022 р

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Людмили КОЗЛОВСЬКОЇ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ здобувача

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Психологічні особливості реалізації шлюбними партнерами репродуктивної функції»

Керівник кваліфікаційної роботи: Євген ПОТАПЧУК, доктор психологічних наук, професор

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від 15 серпня 2023 р. № 30

2. Строк подання студентом роботи на кафедру 08 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з науково-дослідної практики, комплекс методів та методик дослідження: методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї»; методика «Діагностика сімейних ролей подружжя», опитувальник вивчення репродуктивних установок; рольовий опитувальник дітородіння (РОД); опитувальник «Свідоме батьківство», авторська анкета «Психологічні труднощі в шлюбних взаєминах, пов'язані з реалізацією репродуктивної функції».

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вступ, розділ 1. Реалізація сім'ю репродуктивної функції як психологічна проблема, висновки до розділу; розділ 2. Експериментальне вивчення психологічних особливостей реалізації репродуктивної функції, висновки до розділу; висновки, перелік джерел посилання, додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)
6 рисунів, 7 таблиць.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.	Потапчук Є.М., професор		
2.	Потапчук Є.М. професор		

7. Дата видачі завдання ____ грудня 202____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До 02 січня 2023 р.	виконано
2	Визначення теоретико- методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми.	До 03 березня 2023 р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи.	До 01 вересня 2023 р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи.	До 10 вересня 2023 р.	виконано
5	II розділ кваліфікаційної роботи.	До 01 жовтня 2023 р.	виконано
6	Загальні висновки.	До 01 листопада 2023 р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної роботи.	До 01 грудня 2023 р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	____ жовтня 2023 р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	____ грудня 2023 р.	виконано

Здобувач _____ Людмила КОЗЛОВСЬКА

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи _____ Євген ПОТАПЧУК

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи: «Психологічні особливості реалізації шлюбними партнерами репродуктивної функції»

Здобувач: Людмила КОЗЛОВСЬКА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: Євген ПОТАПЧУК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Кваліфікаційна робота включає 89 сторінок, 7 таблиць, 6 рисунків, перелік джерел посилання складає 62 найменувань, 6 додатків.

Ключові слова: сім'я, репродуктивна функція, психологічні труднощі, моделі поведінки, психологічні чинники.

Об'єктом дослідження: реалізація сім'єю репродуктивної функції.

Предметом дослідження: поведінка шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, вагітності та народженні дитини.

За результатами дослідження визначено сутність, зміст та показники реалізації сім'єю репродуктивної функції; психологічні чинники, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності та народженні дитини; з'ясовано психологічні труднощі шлюбних взаємин, пов'язані з процесом вагітності; рекомендації подружжю щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції.

Основні результати можуть бути використані у роботі практичних психологів при консультуванні шлюбних партнерів щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції

Дипломник _____ Людмила КОЗЛОВСЬКА

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту 08 грудня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 РЕАЛІЗАЦІЯ СІМ'ЄЮ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	11
1.1 Психологічна сутність, зміст та показники реалізації сім'єю репродуктивної функції	11
1.2 Організація, етапи, методи дослідження психологічних особливостей реалізації репродуктивної функції шлюбними партнерами.....	17
1.3 Психологічні труднощі шлюбних взаємин, пов'язані з процесом вагітності.....	26
Висновки до розділу	32
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ШЛЮБНИМИ ПАРТНЕРАМИ	34
2.1 Експериментальне вивчення психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності та народженні дитини.....	34
2.2 Експериментальне вивчення моделей поведінки шлюбних партнерів при реалізації репродуктивної функції	45
2.3 Практичні рекомендації подружжю щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції.....	55
Висновки до розділу	59
ВИСНОВКИ	63
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	67
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Сім'я, як соціальна установа, відіграє визначальну роль у формуванні та розвитку особистості. У центрі уваги знаходяться взаємини, цінності та ролі, які формуються в контексті сімейного середовища. Це динамічне об'єднання відображає не лише особисті та міжособисті зв'язки, а й впливає на формування поколінь, визначаючи напрямок розвитку суспільства. У цьому контексті вивчення особливостей сімейного життя та його впливу на індивіда стає передовою проблемою в науковому дослідженні. Сім'я, як основна одиниця суспільства, виконує низку важливих функцій, що визначають її значущість і роль у житті індивідів та загальної структури суспільства. Перш за все, сім'я виконує репродуктивну функцію, забезпечуючи продовження роду і наступних поколінь. Це сприяє збереженню і передачі традицій, культурних цінностей та генетичної спадковості. Забезпечення репродуктивної функції сприяє підтримці демографічного розвитку суспільства. Правильна реалізація цієї функції визначає рівень народжуваності, що є важливим елементом для забезпечення економічного і соціального розвитку країни. При реалізації репродуктивної функції шлюбні партнери повинні створювати сприятливі умови для забезпечення благополуччя сім'ї та ефективного виконання цієї важливої функції. Важливі аспекти, які вони повинні враховувати та втілювати, включають: партнерську взаємодію, планування сімейного життя, сприяння емоційному благополуччю один одного та підготовка до батьківства.

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що реалізація шлюбними партнерами репродуктивної функції, народження дитини є перехідним етапом життєвого циклу сім'ї і може бути другою нормативною кризою. Причому цей період розпочинається з початком вагітності дружини. Саме в цей час у молодих сім'ях виникає багато проблем, пов'язаних з розвитком шлюбних взаємин під час очікуванням народження дитини і з її появою.

Перехід до батьківської ролі бере початок з бажання мати дітей. Звідси актуальними є питання прийняття рішення зачати дитину, співпадіння та усвідомлення мотивів, які сприяють зміцненні сім'ї, особистісному зростанню шлюбних партнерів, благополучному народженню і розвитку дитини. При цьому потрібно розрізняти конструктивні і деструктивні мотиви вагітності. У цьому аспекті особливу увагу привертає психологічна готовність подружжя до реалізації репродуктивної функції. Усе це актуалізує тему дослідження та її важливе практичне значення для підготовки молоді до сімейного життя, розвитку уявлень про реалізацію сім'єю репродуктивної функції та розуміння феномену відповідального батьківства.

Аналіз наукової літератури відображає значний інтерес вчених до різних аспектів підготовки до материнства, планування і виношування вагітності. Їхню увагу привертала такі проблемні питання як: прийняття відповідальності за життя та здоров'я нової людини, зміною соціального статусу сім'ї, перерозподілом сімейних ролей (J. Behringer, I. Reiner, G. Spangler); готовність партнерів до усвідомленого батьківства (О. Бацилева, І. Пузь, В. Астахов; Д. Кирилова, І. Томаржевська); основні аспекти репродуктивного здоров'я та планування сім'ї (В. Самойленко, Г. Рой та В. Мисік); надання ефективної підтримки подружжю, яке переживає психологічні труднощі, пов'язані з реалізацією репродуктивної функції (Л. Герасименко, Р. Ісаков, А. Скрипніков, Л. Помиткіна, К. Evertz, L. Janus, R. Linder).

Варто зазначити, що більшість наукових робіт та публікацій орієнтовані на медичний аспект репродуктивної функції, зокрема на здоров'я жінок, їх психологічну готовність до материнства та мотивацію народження дитини. Проте, на даний момент відсутні дослідження впливу реалізації репродуктивної функції на взаємини шлюбних партнерів та їхні моделі поведінки.

До цього часу не було наукових розробок, які б вивчали моделі поведінки шлюбних партнерів у процесі ухвалення рішення стати батьками.

Відсутні дослідження впливу інтелектуально-світоглядних, морально-психологічних, матеріально-фінансових та господарських чинників на формуванні та вияві батьківських ролей. Загалом все це актуалізує тему нашого дослідження «Психологічні особливості реалізації репродуктивної функції шлюбними партнерами».

Об'єктом дослідження є реалізація сім'єю репродуктивної функції.

Предмет дослідження – поведінка шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, вагітності та народженні дитини.

Мета дослідження – з'ясування психологічних особливостей реалізації сім'єю репродуктивної функції.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися низка завдань:

1. За результатами теоретичного аналізу наукової літератури з'ясувати сутність, зміст та показники реалізації сім'єю репродуктивної функції.

2. Визначити психологічні чинники, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності та народженні дитини.

3. Дослідити психологічні труднощі шлюбних взаємин, пов'язані з процесом вагітності.

4. Розробити практичні рекомендації подружжю щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції.

Гіпотеза дослідження: реалізація сім'єю репродуктивної функції є складним процесом, що породжує психологічні труднощі у взаєминах шлюбних партнерів. Це обумовлено негативним впливом низки чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру та низьким рівнем знань подружжя про сімейні ролі в контексті відповідального батьківства.

Методи дослідження:

Теоретичні методи: аналіз (вивчення відповідної психологічної та медичної літератури, що стосується проблеми реалізації репродуктивної функції сім'єю), синтез (об'єднання різних частин предмета дослідження і встановлення їх взаємозв'язку), порівняння (аналіз подібностей і

відмінностей між предметами або явищами, з метою з'ясування спільних характеристик), ранжування (встановлення ступеня важливості відповідних аспектів), узагальнення та систематизація.

Емпіричні методи дослідження – спостереження, бесіда, анкетування (фіксація психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності, народженні дитини, виявлення чинників, які впливають на прийняття рішення мати дитину), тестування (розуміння та розподілу сімейних ролей, а також співпраці між подружжям), аналіз результатів дослідження, метод узагальнення незалежних характеристик, метод експертних оцінок.

Практичне значення дослідження: проведені емпіричні дослідження психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності та народженні дитини; визначено моделі поведінки шлюбних партнерів при реалізації репродуктивної функції та обґрунтовано практичні рекомендації подружжю щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції. Основні положення кваліфікаційної роботи та результати експериментального дослідження можуть бути використані у роботі практичних психологів при консультуванні шлюбних партнерів щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції

Експериментальна база дослідження: Дослідження здійснювалось на базі Ресурсного інформаційно--консультативного центру психологічної підтримки «Хмельницький психологічний центр» кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету. До експерименту було залучено 54 учасника (27 чоловіків та 27 жінок).

Апробація роботи: основні теоретичні положення та результати презентованого дослідження доповідались та обговорювались на: XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців», (м. Хмельницький, 27 квітня 2023 року); Четвертому

кафедральному науковому семінарі «Актуальні проблеми сучасних наукових досліджень здобувачів вищої освіти магістерського рівня» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2023 р.); 1 наукова стаття (у співавторстві) у фаховому виданні України в галузі психології (науковий журнал PsychologyTravelogs).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання, додатків.

РОЗДІЛ 1

РЕАЛІЗАЦІЯ СІМ'ЄЮ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ

ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1 Психологічна сутність, зміст та показники реалізації сім'єю репродуктивної функції

Як відомо, сім'я представляє собою важливу соціальну інституцію, яка має ключовий вплив на формування та розвиток особистості, а також відіграє важливу роль у підтримці та функціонуванні суспільства в цілому. За свідченням дослідників [30] поняття «сім'я» - це: маленька соціальна група, побудована на взаєминах між чоловіком та жінкою, батьками та дітьми, а також іншими родичами, які живуть разом і спільно ведуть господарство (Е. Ейдеміллер); система, що функціонує на основі емоційно близьких і важливих взаємин між людьми, які ґрунтуються на подружніх, родинних та батьківських зв'язках (Л. Шнейдер).

У тлумачних словниках психологічних термінів [1; 11; 35; 61], сім'я розтлумачується як соціальна інституція, що складається з осіб, пов'язаних стосунками шлюбу, спільного проживання та зв'язками крові чи усиновленням. Початково сім'я може включати лише двох партнерів (подружжя), але після народження дітей кількість членів зростає. Зважаючи на функції сім'ї, її прийнято розглядати як середовище формування особистості та надання емоційної підтримки своїм членам. Особлива роль у цьому середовищі належить подружжю як соціальній одиниці, створеній шлюбом, що складається з чоловіка та жінки, які обіцяли жити разом, підтримувати одне одного та долати життєві труднощі. Подружжя взаємодіє в різних аспектах, включаючи емоційну підтримку та спільне виховання дітей. Шлюбні партнери – це особи, які укладають шлюбний союз і формують основу для створення сім'ї. Вони взаємодіють в рамках

структурованого соціального відношення, де взаєморозуміння, підтримка та спільні цінності є ключовими аспектами.

Хоча терміни «сім'я», «подружжя» та «шлюбні партнери» мають свої відмінності, вони також можуть використовуватися як синоніми у певних контекстах, оскільки вони тісно пов'язані в рамках стосунків та соціальної організації, де важливий аспект взаємин – це їхній сімейний чи партнерський устрій. Таким чином, в нашому дослідженні ми використовуємо ці поняття як тотожні у визначенні об'єкта дослідження.

Для кращого розуміння сутності сім'ї важливо осмислити її функції та завдання, які вона виконує в суспільстві. Функції сім'ї включають в себе ролі та обов'язки, які вона виконує у вихованні дітей, наданні підтримки та емоційної стабільності, а також у формуванні соціальних та культурних цінностей [38; 41; 43]. Сім'я відіграє важливу роль у соціальному та психологічному розвитку її членів і має значення для розбудови суспільства. Функції сім'ї визначаються як діяльність її членів та взаємовідносини, які спрямовані на задоволення конкретних потреб учасників сімейної системи. Це означає, що сім'я виконує основні завдання, спрямовані на задоволення різних видів потреб, що властиві її членам. Вчені Е. Ейдеміллер та В. Юстицкіс виділяють кілька основних функцій сім'ї, серед яких виховна, господарчо-побутова, емоційна, духовна (культурне спілкування), первинний соціальний контроль та сексуально-еротична функція. Л.Б. Шнейдер визнає 6 ключових функцій сім'ї, включаючи господарсько-економічну, репродуктивну, регенеративну, освітньо-виховну (функція соціалізації), рекреативну та психотерапевтичну функції [30]. Отже, із огляду наукових досліджень видно, що сім'я повинна виконувати різноманітні функції, такі як репродуктивна, економічна, соціальна, виховна, господарсько-побутова, рекреаційна, статева, психотерапевтична, медична та розважальна функції (згідно з Федоренко Р.[55], 2015; Столярчук О.[51], 2015). Хоча наразі не існує загальноприйнятої класифікації сімейних функцій, дослідники звертають увагу на їхнє взаємозалежність та взаємодоповнюваність. Ці

функції можуть по-різному поєднуватися в кожній сім'ї, залежно від культурних, соціальних та індивідуальних контекстів. Однією з ключових та провідних сімейних функцій і єдиною специфічною є репродуктивна, яка включає в себе забезпечення продовження роду, народження нового покоління та їх виховання відповідно до соціокультурних норм. Крім того, ця функція враховує планування сімейного життя, уважність до можливостей та потреб родини, забезпечення матеріального благополуччя, стеження за розвитком дитини та надання підтримки протягом її життя.

Як свідчить практика, психологічна сутність та ключові аспекти виконання репродуктивної функції сім'єю включають в себе розгляд психологічних, емоційних і соціокультурних факторів, що впливають на прийняття подружжям рішення про народження та виховання дітей [36]. Основні компоненти психологічного аспекту цієї функції можна визначити наступним чином:

- мотивація (важливо, щоб подружжя мало мотивацію та бажання стати батьками) може виникати як внаслідок внутрішнього бажання виховувати дітей, так і з інших особистих мотивів, таких як продовження родинного ряду;

- підготовка до батьківства, що включає в себе підготовку подружжя до ролі батьків, отримання необхідних навичок виховання дітей, розуміння впливу народження дітей на сімейний життя і здатність адаптувати свій режим життя до нових обставин;

- психологічний стан (емоційний та психологічний стан подружжя впливає на якість виконання репродуктивної функції. Спільна психологічна стійкість та здатність вирішувати конфлікти можуть сприяти якісному вихованню та стабільним відносинам в сім'ї);

- соціокультурні чинники (культурні та соціальні впливи, релігійні переконання та соціальний статус можуть впливати на рішення щодо репродукції, уявлення про ідеальну родину та роль батьків у суспільстві.

Показники, що визначають, наскільки сім'я успішно реалізує свою репродуктивну функцію, охоплюють наступні складові:

1) рішення щодо народження дітей: один із ключових показників полягає в тому, чи сім'я приймає рішення про те, чи бажає вони мати дітей, і яку кількість дітей вони б хотіли мати;

2) готовність до батьківства: готовність батьків до відповідальності за виховання та догляд за дітьми. Сюди включаються їхні емоційні готовності і навички виховання;

3) здоров'я батьків: фізичний та психічний стан батьків важливий для успішної реалізації репродуктивної функції;

4) сімейна структура та функціонування: мова йде про те, як сім'я як соціальна одиниця приймає рішення, як вирішує конфлікти і як взаємодіє усередині неї;

5) матеріальне забезпечення: можливість сім'ї забезпечувати всі фінансові потреби.

Ці параметри допомагають визначити готовність сім'ї до втілення своєї репродуктивної функції та забезпечити гармонійний розвиток майбутнього покоління. Ураховуючи всі ці аспекти, реалізація сім'єю репродуктивної функції є складним психологічним процесом, який потребує обережної підготовки, розуміння і готовності до нових викликів батьківства [15].

Зарубіжні автори приділяють увагу когнітивним і поведінковим аспектам підготовки до батьківства, описують очікувані зміни, пов'язані з прийняттям батьківської ролі, взяттям на себе відповідальності за нове життя та зміну соціального статусу сім'ї (Behringer, Reiner, Spangler, 2011[2]).

Готовність подружжя до виконання своєї репродуктивної ролі може варіюватися і бути індивідуальною, залежною від багатьох чинників, таких як вік, стійкість емоційного стану, фінансові можливості, стан здоров'я, рівень освіти, культурні переконання та підтримка соціального оточення.

За словами іноземних дослідників (K.Evertz, L.Janus, R.Linder, 2021[3]), подружжя має розуміти, що народження дитини призведе до значних змін у їхньому житті, і вони повинні бути готові до таких змін, включаючи:

- зобов'язання за долю та благополуччя майбутньої дитини, охоплюючи її фізичне та емоційне здоров'я, освіту та виховання;
- зміна та розширення фінансових можливостей, охоплюючи витрати на харчування, одяг, освіту, медичне обслуговування та інші видатки;
- готовність до укладення компромісів, адаптації до потреб та ритму життя дитини, що включає в себе внесення змін у робочому графіку та підтримку розвитку нових навичок і здібностей;
- здатність до ведення ефективної взаємодії та співпраці для спільного вирішення питань, пов'язаних з вихованням дитини, і обміну інформацією про свої потреби та очікування.

Соціологиня L.BethDale, сфокусувала свої дослідження на розумінні ролі сім'ї в суспільстві, зокрема репродуктивної функції сім'ї і впливу розподілу ролей в сімейному контексті на прийняття рішень про реалізацію цієї функції. Вона аналізувала, як відсутність рівноцінної участі обох партнерів у вихованні та підтримці дітей може впливати на сімейні відносини та рішення про дітей, а також як суспільні норми і стереотипи можуть впливати на репродуктивні рішення та динаміку сімейних відносин.

Дослідження З. Фрейда полягали у вивченні репродуктивної функції сім'ї, розкритті психологічних аспектів, які впливають на взаємини між членами сім'ї та їхню роль у реалізації цієї функції. Е. Еріксон також досліджував репродуктивну функцію сім'ї та її вплив на розвиток особистості. Він розглядав, як вирішення питань про створення сім'ї, виховання дітей та структуру сімейних відносин може впливати на психосоціальний розвиток індивіда. Д. Готтман досліджував комунікацію в сім'ї і вплив конфліктів на реалізацію репродуктивної функції. Він надавав інструменти для аналізу конфліктних ситуацій та підтримки стабільних сімейних відносин[27].

Важливість готовності сімейних партнерів до народження дитини не може бути недооцінена. Народження дитини призводить до численних змін у житті подружжя, і готовність до цих змін, а також здатність до співпраці та взаєморозуміння в розв'язанні питань, пов'язаних з вихованням дитини, є важливою складовою. (Помиткіна Л., 2010)[38]. Подружжя повинно бути психологічно готовим до нової ролі у їхньому житті та відчували глибокі почуття любові, поваги та розуміння одне до одного, особливо коли їхня спільна мета - мати дитину. Це сприяє створенню стійкої та здорової динаміки в сімейних відносинах. Зважаючи на перелічені чинники, що впливають на прийняття рішення стати батьками, можна зазначити, що відсутність готовності подружжя та недостатня партнерська взаємодія можуть призвести до виникнення проблем, пов'язаних з народженням дитини. Крім того, проблеми з народжуваністю можуть виникати внаслідок конфлікту між факторами, що стабілізують сім'ю, та вимогами щодо утримання дітей, через порушення відносин між подружжям. Таким чином, відсутність будь-якого з цих факторів може призвести до того, що пари відкладуть рішення про народження дитини до того моменту, коли вони будуть готові до цього кроку. Адже, готовність до батьківства включає в себе не лише фізичну готовність мати дитину, але і психологічну готовність подружжя до змін у своєму житті, включаючи перерозподіл обов'язків і відповідальності, відмову від певних розваг і розваг на користь дитини, а також вміння вирішувати конфлікти та важливі питання разом.

Для партнерів важливо будувати і підтримувати взаєморозуміння і співпрацю, особливо в перші місяці та роки після народження дитини, коли вони можуть відчувати психологічний стрес та навантаження. Здатність вирішувати питання разом і підтримувати одне одного важлива для побудови здорових сімейних відносин. Також слід враховувати, що відсутність готовності або конфлікти в сімейних взаєминах можуть вплинути на рішення щодо народження дитини або стати факторами ризику для стійкості сім'ї. Тому важливо відкрито обговорювати ці аспекти перед прийняттям рішення

про батьківство і знаходити спільний підхід до розв'язання можливих проблем.

Загалом, психологічна готовність і партнерська взаємодія відіграють важливу роль у створенні щасливих і здорових сімей, а також в сприянні гармонійному розвитку дитини.

1.2 Організація, етапи, методи дослідження психологічних особливостей реалізації репродуктивної функції шлюбними партнерами

Аналіз наукових досліджень, пов'язаних із виконанням сім'єю репродуктивної функції, підкреслив, що предмет нашого дослідження має низький рівень наукового розгляду та потребує подальшого вивчення. Тому виникла необхідність обґрунтувати організацію та методи дослідження цього проблемного питання, яке передбачає визначення психологічних чинників, що впливають на поведінку подружжя під час прийняття рішень щодо батьківства, вагітності та народження дитини.

Для забезпечення повноти нашого дослідження, ми враховували рекомендації відомих дослідників (М. Білух [7], В. Ковальчук, Л. Моїсеєв [22], В. Климчук [21]) і поділили його на чотири етапи (таблиця 1.1).

Перший етап дослідження передбачає організацію процедур, пов'язаних із вивченням психологічних аспектів при реалізації репродуктивної функції шлюбними партнерами. На цьому етапі ми робимо наступне:

- Загальний аналіз наукового досвіду вивчення характеристик та особливостей дійсності, що визначають психологічні особливості реалізації шлюбними партнерами репродуктивної функції сім'ї, і робимо це об'єктом нашого дослідження.

- Визначення мети та завдань дослідження, формулювання гіпотези та вибір оптимальних дослідницьких дій.

Таблиця 1.1 – Етапи дослідження проблем при реалізації сім'єю репродуктивної функції

Етапи дослідження	Зміст етапів дослідження	Тривалість етапів
Перший етап (організаційний)	Організація та здійснення через проведення відповідних процедур психологічного дослідження, спрямованого на вивчення аспектів, пов'язаних із виконанням сім'єю репродуктивної функції.	2022р.
Другий етап (теоретичний)	Аналіз теоретичних аспектів проблеми, що виникають у сім'ї під час виконання репродуктивної функції.	2022 рр.
Третій етап (емпіричний)	Емпіричне дослідження психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності, народженні дитини та моделей поведінки шлюбних партнерів при реалізації репродуктивної функції.	2023 рр.
Четвертий етап (аналітичний)	Аналіз, інтерпретація і змістове представлення результатів теоретичного та емпіричного вивчення психологічних особливостей при реалізації сім'єю репродуктивної функції	2023 рр.

Другий етап передбачає проведення теоретичного дослідження проблем, які виникають у подружжя при виконанні репродуктивної функції. На цьому етапі заплановано наступне:

- Розгляд предмета дослідження (поведінка шлюбних партнерів при прийнятті рішення щодо батьківства, вагітності та народження дитини) як незалежне, складне і багатоманітне явище, що обумовлене різними факторами.

- Уточнення визначення сутності предмета дослідження з урахуванням його сутнісних, формально-логічних і інших характеристик, а також

визначення переліку ролей батьків, які сприяють виконанню репродуктивної функції сім'єю.

- Роз'яснення та узагальнення результатів експериментальних досліджень з виявленням загальних закономірностей та їх подальшою систематизацією.

- Вибір ефективних методів для теоретичного та емпіричного дослідження проблеми виконання репродуктивної функції сім'єю.

Вибрано методи теоретичного та емпіричного дослідження, враховуючи їхню здатність надавати можливість провести повний набір пізнавальних дій, що стосуються характеристик предмета дослідження. Для вирішення завдань та перевірки гіпотези ми скористалися комплексом взаємопов'язаних теоретичних методів дослідження, таких як аналіз (вивчення відповідної психологічної та педагогічної літератури, що стосується проблеми реалізації репродуктивної функції сім'єю), синтез (об'єднання різних частин предмета дослідження і встановлення їх взаємозв'язку), порівняння (аналіз подібностей і відмінностей між предметами або явищами, з метою з'ясування спільних характеристик), ранжування (встановлення ступеня важливості відповідних аспектів), узагальнення та систематизація.

На третьому етапі проводилося емпіричне дослідження проблеми реалізації репродуктивної функції сім'єю (таблиця 1.2).

Цей етап передбачав організацію взаємодії з об'єктом дослідження і включав наступне:

- Вибір і розробка ефективних методів та прийомів для проведення емпіричного дослідження, а також вибір процедур для вивчення сутності предмета дослідження, включаючи визначення факторів, що впливають на реалізацію репродуктивної функції.

- Організація дослідницьких ситуацій та процедур, що забезпечують ефективну участь у дослідженні всіх учасників і вичерпну

реєстрацію даних щодо результатів ранжування моделей поведінки експертами.

- Зважаючи на специфіку дослідження, нами обрано наступні методи для проведення практичного аналізу предмету дослідження та конкретної ситуації його втілення: спостереження, бесіда, опитування, анкетування, тестування, метод експертних оцінок і статистична обробка отриманих даних.[7; 21; 22; 27].

Таблиця 1.2 – Основні завдання емпіричного дослідження проблеми реалізації шлюбними партнерами репродуктивної функції та характеристика вибірки

Основні завдання емпіричного дослідження проблеми реалізації шлюбними партнерами репродуктивної функції та характеристика вибірки	Кількість та категорія учасників дослідження
Визначення психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності, народженні дитини	54 особи (27 подружніх пар)
Опитування щодо виникнення психологічних труднощів шлюбних взаємин при реалізації репродуктивної функції	27 осіб – жінки; 27 осіб - чоловіки
Визначення та виявлення проблем, що виникають між шлюбними партнерами при розподілу сімейних ролей (Психологічна методика «Діагностика сімейних ролей подружжя» Вплив суджень на ставлення до факту народження дитини. (Методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї» Визначення та з'ясування позицій та установок пар із приводу народження дитини (Опитувальник вивчення репродуктивних установок)	54 осіб (27 подружніх пар)

Продовження таблиці 1.2

Вивчення впливу аспектів та параметрів на репродуктивну поведінку особистості (Рольовий опитувальник дітородіння (РОД))	27 осіб – жінки
Вивчення впливу батьківських переконань та очікувань, сімейних стосунків, емоцій, поглядів, ролей, а також вивчення джерел знань та уявлень щодо батьківства (Опитувальник «Свідоме батьківство»)	27 осіб – чоловіки

Метод спостереження, як перший етап процесу дослідження, заплановано для збирання психологічної інформації про те, як сім'я реалізує репродуктивну функцію. Метою такого спостереження є фіксація психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності, народженні дитини та розподілу сімейних ролей.

Метод бесіди планується використовувати для встановлення емоційного контакту з шлюбними партнерами та для уточнення інформації щодо їх уявлень про їхню готовність до реалізації репродуктивної функції. Головна мета бесіди - виявлення чинників, які впливають на прийняття рішення мати дитину, а також розуміння сімейних ролей, а також співпраці між подружжям.

Для збору початкової інформації про можливі психологічні труднощі в шлюбних стосунках, пов'язані з реалізацією репродуктивної функції, ми застосували метод анкетування. У цій цілі використовувалася авторська анкета «Психологічні труднощі в шлюбних взаємин, пов'язані з реалізацією репродуктивної функції». Ця анкета слугувала для визначення експертами впливу емоційних та поведінкових реакцій шлюбних партнерів стосовно прийняття рішення стати батьками (додаток А).

Під час проведення дослідження велика увага приділялася застосуванню різноманітних опитувальників, які допомагали в діагностиці

поведінки шлюбними партнерами при реалізації репродуктивної функції [6; 12; 43], а саме:

- Методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї» спрямована на визначення ставлення особистості до факту народження у сім'ї дитини[12].

Методика спрямована на оцінку особистісного ставлення до події народження дитини в сім'ї. Ця методика ґрунтується на шкалах Р. Лайкерта та Л. Терстоуна для аналізу особистісних установок. Для розробки методики експерти визначили 35 висловлювань, пов'язаних із народженням дитини, і класифікували їх за трьома типами: позитивні, негативні та об'єктивні. Критерієм для такої класифікації була оцінка "Суб'єктивності-об'єктивності" (Додаток Б). За результатами цього аналізу визначаються три основних типи особистісних установок щодо народження дитини: 1) позитивні, коли народження має позитивні наслідки; 2) негативні, коли народження призводить до негативних наслідків; 3) об'єктивні, коли оцінка ґрунтується на об'єктивних фактах.

- Психологічна методика «Діагностика сімейних ролей подружжя» – визначення рівня виконання шлюбнимипартнерами сімейних ролей та з'ясування проблемних сфер їх розподілу[43].

Методика складається з трьох блоків, кожен з яких містить по двадцять тверджень (Додаток В). Усього вона відображає 60 найбільш розповсюджених сімейних ролей серед подружжя. Кожне з тверджень оцінюється від 1 до 5 балів. Дану методику будемо використовувати для наступних цілей: розуміння різних сімейних ролей та їх значення для задоволення потреб; оцінити свій власний рівень виконання сімейних ролей за різними аспектами, такими як інтелектуально-світоглядний, морально-психологічний, інтимно-сексуальний, матеріально-фінансовий та господарський; визначити виконання сімейних ролей між подружжям і,

наскільки вони відповідають очікуванням одне одного, що може допомогти у запобіганні сімейних конфліктів.

- Опитувальник вивчення репродуктивних установок - Визначення та з'ясування позицій та установок пар із приводу народження дитини[12].

Обрана методика включає в себе 24 висловлювання і вважається валідною і надійною для психодіагностики (Додаток Г). Для створення цієї методики були використані шкали Р. Лайкерта і Л. Терстоуна для дослідження особистісних установок. У процесі створення методики експерти були поділені на дві групи: перша група експертів працювала з 150 твердженнями, пов'язаними з народженням дитини, а друга група вибрала 25 тверджень, що стосуються репродуктивних установок і їх компонентів. Остаточний перелік висловлювань був сформований на основі частоти їх вибору експертами (не менше 10 разів). У методиці розглядаються установки, які включають три основних компонента: афективний, когнітивний та конативний.

Рольовий опитувальник дітородіння (РОД) - впливу аспектів та параметрів на репродуктивну поведінку особистості (планується застосувати лише для жінок) [12].

Рольовий опитувальник дітородіння (РОД) створений з метою дослідження структурних та змістових особливостей жіночих репродуктивних установок (ДодатокД). Цей опитувальник базується на інтеракціоністському та психосемантичному підходах. У першому підході репродуктивна роль розглядається як конвенційна і включає уявлення про стереотипні орієнтації відносно цієї ролі. Другий підхід дозволяє аналізувати семантичний простір установки на основі теорії потреб. Опитувальник РОД вимірює змінну "установку", яка складається з двох факторів: генофілії - генофобії та репродуктивної активності - репродуктивної пасивності. Для збору даних, жінкам пропонується перелік з 40 біполярних суджень. Даний опитувальник є інструментом для особистісної діагностики жінок, які готуються до народження дітей у віці, коли це можливо. Цей опитувальник

складається з двох біполярних шкал, кожна з яких включає 20 утверджень, що стосуються уявлень про народження та роль жінки в цьому процесі. Опитувальник РОД використовується для діагностики жінок дітородного віку, коли вони готуються до народження дітей.

- Опитувальник «Свідоме батьківство» створений для визначення впливу батьківських переконань та очікувань, сімейних стосунків, емоцій, поглядів, ролей, а також вивчення джерел знань та уявлень щодо батьківства (планується застосувати лише для чоловіків)[6].

Мета цього опитувальника полягає в тому, щоб допомогти особам, які беруть участь в вихованні дітей, рефлексивно оцінити свою роль та ставлення до батьківства (Додаток Д). Він спрямований на систематичну, діагностичну, розвивальну оцінку власного батьківства, батьківських установок та очікувань, а також відношень, почуттів, позицій, стилю виховання у сімейному середовищі. Цей опитувальник виконує три основні функції: діагностичну, що допомагає визначити ставлення до батьківства; рефлексивну, що спонукає до саморефлексії та обговорення своєї ролі; і стимулюючу, яка може підтримувати подружню пару у покращенні взаєморозуміння та узгодженості щодо виховання дітей. Цей опитувальник може бути корисним при оцінці індивідів у ролі батьків, а також при роботі з подружніми парами для виявлення можливих конфліктних позицій і невідповідностей у їхньому розумінні батьківства. Існують дві форми цього опитувальника - для батьків і матерів.

Метод експертних оцінок було задумано для оцінки психологічних труднощів, які виникають у шлюбних стосунках через реалізацію репродуктивної функції, а також для вивчення впливу емоційних та поведінкових реакцій на прийняття рішення про становлення батьками. В якості експертів були залучені найбільш досвідчені та компетентні фахівці у галузі сімейної психології, зокрема члени ГО "Українська асоціація сімейних психологів" та викладачі Хмельницького національного університету. При

відборі експертів висувалися високі вимоги, зокрема стосовно їхньої евристичності, інтуїції, компетентності, креативності та незалежності.

Заздалегідь було сплановано, що робота експертів проводитиметься в незалежно одне від одного. Важливими були компетентність і інтуїція кожного експерта, а також відсутність контактів між ними. Крім того, експертам було надано можливість не лише надавати оцінки в числовому виразі, але й обґрунтовувати свої думки. Такий підхід спрямовувався на отримання більш надійних індивідуальних суджень і оцінок.

Четвертий етап - аналіз, інтерпретація та змістовна презентація результатів теоретичних та емпіричних досліджень з проблеми виконання репродуктивних функцій подружніми партнерами. На цьому етапі буде здійснено наступне

- аналіз, інтерпретація та коментування змістовних та формально-логічних даних, отриманих в результаті теоретичних та емпіричних досліджень з проблеми виконання подружжям репродуктивних функцій;
- представлення змістовних результатів та висновків дослідницької діяльності щодо психологічних чинників, які впливають на поведінку подружніх партнерів при прийнятті рішення про народження дітей, під час вагітності та пологів; - підготовка практичних рекомендацій для подружжя щодо взаємопідтримки в процесі реалізації репродуктивних функцій на основі отриманих результатів дослідження.

Мета четвертого етапу нашого емпіричного дослідження полягала в представленні кінцевих результатів та висновків, які були отримані в ході дослідження. з точки зору змістовного представлення результатів і висновків когнітивно-поведінкової системи, об'єднаної концепцією дослідження.

Візуальне представлення отриманої інформації покликане полегшити розуміння суті отриманих результатів. Результати цього дослідження мають стати основою для розробки практичних рекомендацій для подружжя щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивного функціонування.

Загалом, така організація та методика вивчення проблем репродуктивного функціонування сім'ї що сприяє послідовному і логічному здійсненню теоретичного і емпіричного дослідження.

1.3 Психологічні труднощі шлюбних взаємин, пов'язані з процесом реалізації репродуктивної функції

Як свідчить практика, однією з ключових функцій сім'ї є репродуктивна, яка передбачає можливість подружньої пари народжувати дітей. Здатність виконувати цю репродуктивну функцію значно залежить від вікових та фізіологічних характеристик подружжя [5; 46]. Важливо відзначити, що в психології репродуктивна функція сім'ї розглядається більш широко, ніж у медицині, оскільки враховуються не лише фізіологічні аспекти, а й потреби, можливості, моральні й духовні цінності та психологічні особливості кожного з партнерів [20; 53]. Згідно з психологічними словниками, психологічні особливості представляють собою унікальні риси, характеристики та особливість функціонування психіки та психологічних процесів у конкретної людини чи групи осіб [1; 11; 35; 61]. Ці особливості можуть включати аспекти особистісного розвитку, рівень емоційної стабільності, когнітивні здібності, типові реакції на стресові ситуації, психосоціальні впливи, та інші характеристики, які визначають індивідуальний психологічний портрет особи. Психологічні особливості формуються під впливом генетичних, соціокультурних, екологічних та інших факторів, взаємодіючи із досвідом життя та внутрішніми психічними процесами. Їх вивчення допомагає розуміти індивідуальність кожної людини та взаємодію цих особливостей з оточуючим середовищем.

На практиці, репродуктивна функція сім'ї вирішує два важливі психологічні та соціально-психологічні завдання. Перше завдання полягає в задоволенні материнських і батьківських потреб шлюбних партнерів. Це передбачає необхідність визначення спільних цілей та узгодження планів

щодо продовження роду, народження та виховання майбутніх дітей. Друге завдання полягає в вихованні здорової особистості - майбутнього члена суспільства. Це передбачає від шлюбної пари втілення в життя моделі відповідального батьківства [14; 46]. Важливо відзначити, що батьківство включає в себе особистісні характеристики батька і матері, що відображають усі аспекти їхнього життя та готовність до виконання цієї ролі.

Реалізація репродуктивної функції в кожній сім'ї є індивідуальною і залежить від міжособистісної сумісності між шлюбними партнерами та морально-психологічного клімату в сім'ї. Проблеми у цій сфері можуть виникати, особливо, коли подружжя має різні плани і різні стилі виховання, а також відмінні цінності, які вони успадкували від своїх батьків.

Існують інші чинники, які можуть ускладнювати або навіть блокувати виконання репродуктивної функції сім'ї. В ідеалі, пара повинна відкрито обговорювати свої проблеми і не приховувати своїх особистих переживань. Проте відсутність системних знань про сімейне життя та відповідального батьківства може не сприяти сімейному благополуччю і подальшій партнерській взаємодії [45].

Тому реалізація репродуктивної функції може призводити до виникнення психологічних труднощів у взаєминах міжшлюбними партнерами. Відповідно до психологічного словника [1], психологічні труднощі представляють собою різні види труднощів, що виникають на рівні психічного функціонування особистості і можуть впливати на її емоційний, когнітивний та соціальний стан. Ці труднощі можуть включати емоційну нестабільність, стресові реакції, розлади настрою, тривожність, депресію, психосоматичні симптоми та інші психічні розлади. Психологічні труднощі можуть мати різноманітні причини, такі як генетичні фактори, вплив довкілля, травматичні події, стресори та інші життєві обставини. Вони можуть виявлятися у взаємодії з навколишнім середовищем та впливати на якість життя особистості.

Психологічні труднощі в сімейних взаєминах – це різні проблеми, конфлікти або напруга, які виникають між членами сім'ї і мають психологічний характер. Ці труднощі можуть бути спричинені різними причинами і включати в себе широкий спектр питань: сварки, суперечки, розходження у поглядах або незгоди між партнерами щодо планування батьківства, вагітності, народження і виховання дітей, фінансові питання, розподіл сімейних обов'язків тощо.

Практика показує, що реалізація репродуктивної функції сім'ї може виникнути зі змішаним комплексом психологічних труднощів, пов'язаних з готовністю до батьківства, репродуктивним здоров'ям, плануванням сім'ї та психологічними аспектами зачаття [9; 13; 24; 25; 28; 53]. Дослідники зосереджують свою увагу на різних аспектах підготовки до батьківства, плануванні та виношуванні вагітності, таких як:

- прийняття відповідальності за життя та здоров'я новонародженої дитини, що може призвести до зміни соціального статусу сім'ї і перерозподілу ролей між її членами (дослідники J. Behringer, I. Reiner, G. Spangler) [2];
- готовність партнерів до усвідомленого батьківства та розгляд аспектів цієї готовності (дослідники О. Бацилєва, І. Пузь, В. Астахов, Д. Кирилова, І. Томаржевська, Т. Чередниченко) [5; 20; 53; 60];
- аспекти репродуктивного здоров'я та планування сім'ї, що розглядаються у роботах дослідників О. Короловича, І. Толкунової, О. Гриня, І. Смоляр, О. Голець, В. Самойленко, Г. Рой та В. Мисік [26; 46; 52];
- надання ефективної підтримки подружжю, яке стикається з психологічними труднощами в сім'ї, і дослідження впливу цієї ситуації на взаємини шлюбних партнерів і їхні моделі поведінки (дослідники Л. Герасименко, Р. Ісаков, А. Скрипніков, Л. Помиткіна, К. Evertz, L. Janus, R. Linder) [3; 14; 35; 38].

Більшість досліджень і публікацій зосереджені на медичних аспектах і розглядають репродуктивну функцію в контексті репродуктивної медицини і психології перинатального періоду. Вони акцентують увагу на репродуктивному здоров'ї жінок, їх готовності до материнства та мотивації стати батьками. Водночас вивчення впливу реалізації репродуктивної функції на взаємини між шлюбними партнерами і їхньою моделлю поведінки досі не було предметом окремого дослідження.

Вивчення і аналіз наукової літератури [34; 38; 51] дозволяють стверджувати, що сім'я виступає унікальним соціальним інститутом, який передає основні цінності від покоління до покоління. Сучасні економічні та соціальні зміни вимагають переосмислення сімейних взаємин та ролей партнерів у виконанні репродуктивної функції.

Багато наукових досліджень [8; 17; 29; 33; 50; 54] приділяють увагу аспектам, пов'язаним з реалізацією репродуктивної функції, що допомагає розуміти емоційні спектри, стресові ситуації, сприйняття ризиків та здатність пари адаптуватися до нових сімейних ролей, які виникають у шлюбних партнерів. Готовність до реалізації репродуктивної функції включає фізичну, морально-психологічну і матеріальну підготовку.

Аналізуючи результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних фахівців [3; 39; 62], ми отримали перелік можливих психологічних труднощів у взаєминах шлюбних партнерів на етапі реалізації репродуктивної функції. Зважаючи на компоненти психологічної готовності подружжя до реалізації цієї функції, ми звернули увагу на наявні труднощі у їхніх міжособистісних стосунках за мотиваційним, когнітивним, операційним та особистісним компонентами (див. Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 - Перелік можливих психологічних труднощів за компонентами психологічної готовності подружжя до реалізації репродуктивної функції

Назва компоненту	Труднощів за компонентами психологічної готовності подружжя до реалізації репродуктивної функції
Мотиваційний компонент	Відсутність мотивів, пов'язаних з бажанням мати дітей та радості від ідеї стати батьками.
Когнітивний компонент	Відсутність у подружжя знань і нерозуміння відповідальності та вимог, пов'язані з батьківством.
Операційний компонент	Відсутність умінь та навичок щодо спільного визначення цілей і планування майбутнього, пов'язаного з народженням дитини.
Особистісний компонент	Низький рівень особистісної зрілості подружжя як шлюбних партнерів та майбутніх батьків.

Труднощі за мотиваційним компонентом детермінуються різною мотивацією шлюбних партнерів мати дитину та психологічними спонуками до цього. Деякі люди відчують сильне бажання бути батьками, тоді як інші можуть сумніватися або не мати достатнього інтересу до виконання батьківських ролей. Якщо один з партнерів має сильне бажання мати дитину, а інший – менше зацікавлений, це може бути підґрунтям до появи розчарувань та міжособистісних конфліктів. Внутрішні страхи або сумніви здатні призвести до відмови від батьківства, навіть якщо є спільне бажання.

Труднощі за когнітивним компонентом відображають недостатню обізнаність і розуміння відповідальності та вимог, пов'язаних з батьківством. Цей аспект стосується знань і розуміння процесу репродукції, виховання дитини і відповідального батьківства. Подружжя повинно бути готовим до навчання і осмислення всього, що стосується виховання дитини, від планування вагітності і до догляду та виховання дитини. Недостатні знання про вагітність, виховання дитини, або навіть страх перед невідомим можуть створювати стрес і незручності. Різні переконання щодо виховання дитини призводять до конфліктів. Загалом низький рівень знань шлюбних партнерів

про батьківство не тільки породжує низьку конфліктів, а й не сприяє розумінню й ефективному виконанню важливих батьківських ролей

Труднощі за операційним компонентом відображають відсутність навичок у спільному визнанні цілей і плануванні майбутнього, пов'язаного з народженням дитини, що може призвести до незгоди та невизначеності в ролях і обов'язках батьків. Складова даного компонента передбачає здатність подружжя бути партнерами та взаємодіяти і співпрацювати одне з одним. Неузгодженість у розподілі батьківських обов'язків і сфер відповідальності за дитину може призвести до психологічного перевантаження одного з партнерів та конфліктів. Недостатнє вміння співпрацювати та вирішувати питання спричиняє різні сімейні конфлікти і напруги у стосунках. Операційний компонент відображає вміння шлюбних партнерів обговорювати питання та узгоджувати плани, зокрема щодо кількості дітей, таймінг народження, бажаного періоду вагітності, фінансовогозабезпечення цього процесу, а також розподіл сфер відповідальності та батьківських обов'язків.

Труднощі за особистісним компонентом можуть характеризуватися різним рівнем особистісної зрілості подружжя щодо батьківства, і здатний породжувати певні труднощі, пов'язані зі спрямованістю подружжя на реалізацію репродуктивної функції та виявом таких особистісних рис як егоїзм-альтруїзм, активності-пасивності та наполегливості у досягненні визначених цілей (в контексті бажаного батьківства чи материнства).

Крім того, цей компонент стосується психологічної готовності саме кожного партнера, що включає в себе емоційну стійкість, вміння вирішувати конфлікти, спілкуватися та впоратися зі стресом, який може виникнути внаслідок батьківства. Адже не всі партнери можуть бути емоційно стійкими перед стресом і викликами, пов'язаними з батьківством. Здатність вирішувати конфлікти та спілкуватися є важливою для підтримання здорових взаємин під час реалізації репродуктивної функції.

Розуміння вищезазначених труднощів може допомогти подружжю збільшити свою психологічну готовність до реалізації репродуктивної функції, сприяти продуктивному партнерству та покращити якість взаємин.

Таким чином розгляд психологічних труднощів подружжя, що виникають на етапі реалізації репродуктивної функції, дозволить усвідомлювати першопричини міжособистісних конфліктів у молодих сім'ях та запобігати негативним наслідкам під час сімейних криз, що виникають під час реалізації сім'єю репродуктивної функції.

Висновки до розділу

1. За результатами аналізу наукової літератури встановлено, що серед ключових функцій сім'ї є репродуктивна. Ця функція передбачає забезпечення появи наступного покоління, надання життя новим членам родини, їх виховання відповідно до культурних і соціальних норм, а також покращення демографічної ситуації в країні. Важливими аспектами репродуктивної функції сім'ї є планування сімейного життя, врахування можливостей та потреб родини, забезпечення матеріального благополуччя, розвитку дітей і підтримки їх потреб протягом життя. Також в тексті акцентується увага на аспектах підготовки до батьківства з точки зору когнітивних та поведінкових аспектів, описуються уявлення про можливі зміни, які супроводжують прийняття батьківської ролі, включаючи відповідальність за життя та здоров'я нових індивідів і зміну соціального статусу сім'ї.

2. Сформульовано план дослідження, що охоплює аналіз проблеми, пов'язаної із виконанням сім'єю репродуктивної функції. Цей план враховує різноманітні та ефективні методи дослідження, спрямовані на краще розуміння даної теми. Він описує чотири послідовні етапи, які дозволяють систематично досліджувати предмет дослідження: організація та здійснення через проведення відповідних процедур психологічного дослідження,

спрямованого на вивчення аспектів, пов'язаних із виконанням сім'єю репродуктивної функції; аналіз теоретичних аспектів проблеми, що виникають у сім'ї під час виконання репродуктивної функції; емпіричне дослідження психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності, народженні дитини та моделей поведінки шлюбних партнерів при реалізації репродуктивної функції; Аналіз, інтерпретація і змістове представлення результатів теоретичного та емпіричного вивчення психологічних особливостей при реалізації сім'єю репродуктивної функції.

3. Психологічні труднощі шлюбних взаємин, пов'язані з виконанням репродуктивної функції, виникають внаслідок емоційних та психологічних ускладнень, які супроводжують процес прийняття рішення мати дитину, вагітність та народження дитини. Першопричини можливих труднощів пов'язані з компонентами психологічної готовності подружжя до майбутнього батьківства : мотиваційний (відсутність мотивів, пов'язаних з бажанням мати дітей та радості від ідеї стати батьками), когнітивний (відсутність у подружжя знань і нерозуміння відповідальності та вимог, пов'язані з батьківством), операційний (відсутність умінь та навичок щодо спільного визначення цілей і планування майбутнього, пов'язаного з народженням дитини) та особистісний (низький рівень особистісної зрілості подружжя як шлюбних партнерів та майбутніх батьків).

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ШЛЮБНИМИ ПАРТНЕРАМИ

2.1 Експериментальне вивчення психологічних чинників, що впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення мати дитину, під час вагітності та народженні дитини

Як відомо, психологічні чинники - це внутрішні або зовнішні впливи, які мають значущий вплив на психічні процеси, емоційний стан та поведінку особистості. Ці чинники можуть включати різноманітні аспекти, такі як переживання, ставлення, переконання, внутрішні конфлікти, соціальні взаємодії, виховання, травматичні події, стресові ситуації, психічні хвороби та інші фактори, що впливають на психіку людини. Психологічні чинники можуть бути ключовими для розуміння, пояснення та передбачення поведінкових реакцій та психічного стану особистості. Вони допомагають в аналізі та визначенні причин, які впливають на формування особистості, виникнення психічних розладів, а також в процесі взаємодії між індивідом та його оточенням. Психологічні чинники є важливим об'єктом вивчення в рамках психологічних наук, і їх розуміння є ключовим для розробки ефективних психотерапевтичних та консультативних методів, а також для підтримки психічного здоров'я та самопізнання [40].

У контексті реалізації репродуктивної функції, психологічні чинники та психологічні труднощі взаємодіють, граючи важливу роль у формуванні рішень та динаміці взаємин шлюбних партнерів, особливо коли йдеться про вагітність, народження та батьківство. Психологічні чинники можуть включати емоційний стан, взаємини у парі, очікування, стереотипи та інші психічні аспекти, які впливають на прийняття рішень стосовно становлення батьками. Наприклад, позитивні психологічні чинники, такі як взаємна

підтримка та розуміння, можуть сприяти позитивному психічному стану партнерів, зробити процес вагітності та батьківства менш стресовим та емоційно насиченим.

З іншого боку, психологічні чинники, такі як тривога, страхи, конфлікти в парі або внутрішні конфлікти, можуть впливати на психічний стан та призводити до психологічних труднощів у реалізації репродуктивної функції. Це може виникнути через неспроможність вирішити питання відповідальності, переживання страхів щодо змін у житті, або інших аспектів, які викликають емоційні труднощі.

Незважаючи на те, що основна роль сім'ї - це виконання репродуктивної функції, проблема, пов'язана із свідомим прийняттям шлюбними партнерами батьківських обов'язків, у тому числі розуміння ключових аспектів репродуктивного здоров'я та сімейного планування, прийняття відповідальності за життя та здоров'я новонародженої дитини, зміни соціального статусу сім'ї та перерозподілу ролей, залишається маловивченою. Наразі в науково-психологічній літературі практично відсутні дослідження, що детально розглядали б модель свідомого взяття на себе батьківських обов'язків шлюбними партнерами. Фундаментом для розгляду вищезазначеної проблеми є наукові дослідження, що вивчають аспекти підготовки молоді до сімейного життя та прийняття відповідальності за батьківство. Зокрема, ці дослідження аналізують процеси підготовки молодих людей до створення сімей та виконання батьківських обов'язків. Деякі дослідники, такі як J. Behringer, I. Reiner, G. Spangler [2], О. Бацилева, І. Пузь, В. Астахов [5], Д. Кирилова, І. Томаржевська, Т. Чередниченко [20; 53; 60], і Л. Герасименко, Р. Ісаков, А. Скрипніков, Л. Помиткіна, Федоренко Р.П., Цільмак О. М., К. Evertz, L. Janus, R. Linder [14; 38; 55; 58], зосереджуються на аспектах готовності молодих сімей до прийняття батьківських функцій та вивчають вплив цього процесу на соціальні ролі та відносини в сім'ї. Інші дослідники [12; 13; 45; 46], досліджували аспекти репродуктивного здоров'я та сімейного планування, а також долають

психологічні труднощі, що виникають у сімейних взаєминах через цей процес [18; 44].

Враховуючи погляди дослідників, ми можемо зазначити, що на виконання сім'єю репродуктивної функції мають вплив:

- 1) особисті цінності та переконання;
- 2) емоційний стан та психологічний комфорт;
- 3) спільна комунікація та взаєморозуміння між партнерами;
- 4) соціокультурний контекст і соціальні норми;
- 5) економічна стабільність і можливість забезпечення майбутньої дитини;
- 6) сприйняття медичних аспектів та можливостей у сфері охорони здоров'я.

Важливо зауважити, що існує велика кількість наукових досліджень, які приділяють увагу аспектам, пов'язаним із виконанням репродуктивної функції в сім'ях. Ці дослідження спрямовані на розуміння емоційних аспектів, стресових ситуацій, сприйняття ризиків та здатності пар до адаптації до нових сімейних ролей, що виникають у шлюбних партнерах [23; 48; 56]. Оскільки готовність виконувати репродуктивну функцію є складним комплексом дій і рішень, які майбутні батьки приймають до зачаття, вона охоплює фізичний, морально-психологічний і матеріальний аспекти.

Для отримання початкової інформації про можливі психологічні труднощі в шлюбних стосунках, пов'язані з реалізацією репродуктивної функції, ми провели опитування за допомогою анкети. Ця анкета була розроблена для визначення впливу чинників на емоційні та поведінкові реакції шлюбних партнерів на процес прийняття рішення щодо батьківства (додаток А).

За допомогою опитування та індивідуальних бесід з сімейними парами, проведеними фахівцями Ресурсного інформаційно-консультативного центру психологічної підтримки «Хмельницький психологічний центр», ми отримали початкову інформацію, яка дозволила нам з'ясувати, як партнери сприймають чинники, що призводять до виникнення психологічних

труднощів в шлюбних взаєминах при реалізації репродуктивної функції. Для досягнення цієї мети сімейні пари відповідали на ряд запитань, зокрема: «Які чинники найбільше впливають на прийняття рішення подружжям стати батьком/матерю?» (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Результати аналізу думок шлюбних партнерів щодо чинників, які впливають на прийняття рішення стати батьками

Чинники	Варіанти відповідей шлюбних партнерів (n=54 (27 чоловіків та 27 жінок)), %	
	Чоловіки	Жінки
Соціокультурні чинники	16 (58,3)	19 (70,8)
Емоційна готовність	6 (23,2)	18 (69,6)
Фінансова стабільність	22 (83,3)	15 (56,7)
Кар'єра і особистий розвиток	7 (25,1)	20 (72,5)

Аналіз результатів опитування спонукав нас звернути увагу на розбіжності в поглядах між подружніми парами, що можуть в подальшому призвести до негативних наслідків. Ці наслідки включають в себе конфлікти, розчарування та погіршення емоційного стану. Серед чинників, що найбільше впливають на рішення стати батьком/матерю, чоловіки вважають фінансову стабільність (82,3%), а жінки емоційну готовність (69,6%). Соціального впливу на прийняття рішення зачати дитину відчуло 58,3% чоловіків та 70,8% жінок. Це свідчить про те, що жінки та чоловіки можуть бути під впливом соціальних норм та не завжди глибоко розуміти свої внутрішні прагнення та почуття. Впливу на реалізацію репродуктивної функції кар'єри і особистого розвитку в професійній сфері, відчули 72,5% жінок, чоловіки лише 25,1% , це може свідчити про те, що чоловіки менше обтяжені або менше усвідомлюють цю динаміку у своїй професійній сфері в порівнянні з жінками. Як бачимо, неузгодженість у різних аспектах сімейного життя, таких як фінансові питання, професійний розвиток та вплив соціокультурних чинників може призвести до виникнення постійних конфліктів між шлюбними партнерами. Ці конфлікти створюють емоційне напруження, що, в свою чергу, призводить до стресу та почуття

непорозуміння між партнерами, яке впливає на загальну атмосферу вдома та психологічний стан сім'ї, зменшуючи близькість та рівень спілкування між ними.

Результати опитування також вказують на те, що прийняття рішення про народження дитини є складним процесом, який залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників. Ці чинники можуть породжувати побоювання, взаємні образи та претензії між шлюбними партнерами. Наприклад, деякі з цих чинників включають незгоду щодо зміни комфортного сімейного життя, невідповідність рольових очікувань, страхи та побоювання стосовно вагітності, а також неспроможність брати на себе відповідальність і виконувати батьківські обов'язки. Результати впливу об'єктивних чинників на результати дослідження наведені в таблиці 2.2

Таблиця 2.2 – Результати аналізу думок шлюбних партнерів щодо впливу об'єктивних чинників, які впливають на прийняття рішення стати батьками, %

Варіанти відповідей	Учасники опитування (n=27 чоловіків)	Учасники опитування (n=27 жінок)
Страхи і побоювання за протікання вагітності	3 (12,3)	21 (79,4)
Неготовність брати на себе відповідальність та виконувати батьківські обов'язки	15 (56,3)	3,1(12,4)
Медичні показники (проблеми із зачаттям)	3 (12,1)	13 (47,3)
Вік	2 (7,8)	14 (51,2)
Матеріально-фінансове благополуччя сім'ї	22 (83,3)	15 (56,7)

Загальний висновок з результатів дослідження вказує на важливий статево-гендерний аспект в ухваленні рішень щодо репродукції. У нашому дослідженні було встановлено, що страхи та побоювання за протікання вагітності, медичні показники, вік, матеріально-фінансове благополуччя та

готовність брати на себе відповідальність та виконувати батьківські обов'язки впливають на рішення стати батьками. Ці фактори мають різний ступінь впливу на чоловіків і жінок. Зокрема, страхи та побоювання за протікання вагітності (79,4%) та медичні показники (47,3%) виявилися більш важливими факторами для жінок, в той час як чоловіки більше звертають увагу на матеріально-фінансове благополуччя (83,3%). Вік також впливає на рішення щодо репродукції, але цей вплив різний для обох статей. Наші результати свідчать про необхідність подальшого вивчення і розуміння аспектів впливу на прийняття рішень щодо репродукції та розвитку відповідних підходів для підтримки та консультування подружніх пар у цьому питанні.

З метою вивчення суб'єктивних чинників, що впливають на реалізацію сім'єю репродуктивної функції, учасники дослідження відповідали на питання «Які, на вашу думку, суб'єктивні чинники впливають на прийняття рішення стати батьками?» (таблиця 2.3). Суб'єктивні чинники вказують на індивідуальні думки, емоції та сприйняття, які можуть впливати на спосіб, яким люди сприймають і взаємодіють з конкретною ситуацією чи проблемою.

Таблиця 2.3 – Результати аналізу думок шлюбних партнерів щодо впливу суб'єктивних чинників, які впливають на прийняття рішення стати батьками, %

Варіанти відповідей	Учасники опитування (n=27 чоловіків)	Учасники опитування (n=27 жінок)
Небажання змінювати комфортне сімейне життя	14 (50,1)	12 (46,2)
Невідповідність ролевих уявлень	11 (41,5)	21 (78,3)
Недостатньо здобутих знань про моделі поведінки шлюбних партнерів	7 (25,7)	17 (64,7)

Продовження таблиці 2.3

Відсутність знань про майбутні батьківські обов'язки	10 (36,2)	18 (68,4)
Негативне ставлення до сімейного життя та майбутніх батьківських обов'язків	11 (41,1)	20 (75,3)

Отримані результати дослідження підкреслюють значущість суб'єктивних факторів при розгляді рішень стати батьками. Зокрема, небажання змінювати комфортне сімейне життя виявили певну частку як серед чоловіків (50,1%), так і серед жінок (46,2%), і це створює певні перешкоди для розширення сім'ї.

Виходячи з результатів, також важливо враховувати розбіжності у рольових уявленнях між шлюбними партнерами. Жінки відзначають цю проблему більше (78,3%) , ніж чоловіки (41,5), що може призвести до конфліктів та незгод у питаннях виховання майбутніх дітей та сімейного функціонування. Здобування знань про моделі поведінки шлюбних партнерів, підготовка до майбутніх батьківських обов'язків та ставлення до сімейного життя та майбутніх батьківських обов'язків виявляються суттєвими для подружніх пар. Зокрема, багато жінок (64,7%) виявляють великий інтерес до отримання знань про майбутні батьківські обов'язки. Загалом, результати дослідження підкреслюють важливість розгляду суб'єктивних чинників та індивідуальних переконань при аналізі процесу роботи над сімейними взаєминами та прийняття рішень щодо реалізації репродуктивної функції сім'ї.

Підведення підсумків дослідження щодо об'єктивних та суб'єктивних чинників дозволяє систематизувати та встановити взаємозв'язок між різними показниками, що можуть впливати на психологічний стан подружжя та їхні наслідки у контексті реалізації репродуктивної функції. Таблиця 2.4 "Психологічні чинники та їхні наслідки в реалізації репродуктивної функції" надає визначення наслідків кожного чинника, звертаючи увагу на можливі

психологічні труднощі, які можуть виникнути в процесі планування та реалізації родини. Ця інформація може послужити основою для підготовки майбутніх батьків до психологічних викликів, пов'язаних з відповідальністю за новонародженого. Врахування цих чинників може також сприяти розробці стратегій психологічної підтримки для подружжя, сприяючи подоланню можливих труднощів у цьому важливому етапі їхнього життя.

З аналізу таблиці 2.4 видно, що існує ряд чинників, які можуть впливати на психологічний стан подружжя у важливий період реалізації репродуктивної функції. Об'єктивні чинники, такі як медичні показники, вік, і матеріально-фінансове благополуччя сім'ї, можуть сприяти виникненню тривоги, стресу та невпевненості. Суб'єктивні чинники, такі як небажання змінювати комфортне сімейне життя, невідповідність рольових уявлень і недостатньо здобутих знань про моделі поведінки шлюбних партнерів, також можуть призвести до психологічних труднощів у сприйнятті ролі батьківства.

Таблиця 2.4 – Психологічні чинники та їхні наслідки в реалізації репродуктивної функції

Чинники	Психологічний аспект чинника	Наслідки
Об'єктивні чинники	Страхи і побоювання за протікання вагітності (страх перед невідомим, тривога щодо можливих ускладнень та змін у звичному способі життя.)	Психологічні труднощі можуть включати тривогу, депресію та нестабільний емоційний стан.
	Неготовність брати на себе відповідальність та виконувати батьківські обов'язки (невпевненість у власних здатностях, страх перед змінами у житті)	Психологічні труднощі можуть включати відчуття стресу, неврозу та конфлікти у парі

Продовження таблиці 2.4

	Медичні показники (стрес, відчуття невдачі, тривога щодо можливих наслідків - проблеми із зачаттям і т.д.)	Психологічні труднощі можуть виявитися у втраті самооцінки, симптомах депресії та психосоматичних реакціях
	Вік (стрес пов'язаний із соціокультурними очікуваннями щодо віку батьківства, почуття терміновості)	Психологічні труднощі можуть включати конфлікти щодо вікових стандартів та невпевненість у власних здібностях
	Матеріально-фінансове благополуччя сім'ї (стрес пов'язаний із фінансовими труднощами, почуття невпевненості у можливостях забезпечити дитині все необхідне)	Психологічні труднощі можуть включати тривогу, конфлікти в парі та відчуття нестабільності
Суб'єктивні чинники	Небажання змінювати комфортне сімейне життя (страх перед втратою комфорту та стабільності)	Психологічні труднощі можуть виникнути внаслідок дискусій про необхідність змін та переналагодження ритму життя
	Невідповідність ролевих уявлень (розходження в очікуваннях та ролях у парі)	Психологічні труднощі включають наявність конфліктів та неврозів
	Недостатньо здобутих знань про моделі поведінки шлюбних партнерів (відсутність інформації та розуміння очікувань)	Психологічні труднощі можуть включати невпевненість та плутанину
	Відсутність знань про майбутні батьківські обов'язки (відсутність готовності та невизначеність у переліку нових обов'язків)	Психологічні труднощі можуть включати стрес та невпевненість
	Негативне ставлення до сімейного життя та майбутніх батьківських обов'язків (негативні емоції та погляди на роль батьківства)	Психологічні труднощі можуть включати конфлікти та психологічний стрес

Як свідчить практика, народження дитини в сім'ї є подією, яка призводить до численних змін та впливає на життя шлюбних партнерів. Серед дослідників прийнято це називати кризою прийняття батьківських обов'язків[41; 45; 60]. Як відомо, існують факти та аспекти, які асоціюються з народженням дитини в сім'ї, а саме: зміни в ролі (народження дитини вимагає перегляду та адаптації ролей батьків, вони стають відповідальними за догляд, виховання та забезпечення дитини; фізичні та емоційні зміни (майбутня мати переживає фізичні зміни під час вагітності та пологів, а також зіштовхується зі змінами у своєму емоційному стані [17; 19; 44; 56]. Батьки можуть відчувати радість, але також досить великий рівень стресу та відповідальності); фінансовий тиск: (виховання дитини може призвести до збільшення фінансових витрат на продукти, одяг, освіту та інші потреби дитини, що певним чином створює фінансовий тиск для сім'ї; зміни в режимі (догляд за малюком потребує змін у щоденному розкладі батьків, включаючи ночі без сну та регулярні години годування); зміни в соціальному житті (пари можуть відчувати зміни в своєму соціальному житті, оскільки вони можуть мати менше часу на зустрічі з друзями або на розваги); велика радість (незважаючи на всі виклики та зміни, народження дитини приносить велику радість та щасливі миті для батьків; виховання та освіта (батьки відповідають за виховання та освіту своєї дитини, що може бути важливим аспектом їхнього життя [41]. Тому, для детального вивчення вищезазначених фактів та аспектів, нами проведено дослідження репродуктивної установки за методикою «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї» спрямована на визначення ставлення особистості до факту народження у сім'ї дитини [12].

Критерієм для вибору даної методики є дослідження класифікації оцінки "Суб'єктивності-об'єктивності". За результатами цього аналізу визначилися три основних типи особистісних установок щодо народження дитини: 1) позитивні, коли народження має позитивні наслідки; 2) негативні,

коли народження призводить до негативних наслідків; 3) об'єктивні, коли оцінка ґрунтується на об'єктивних фактах.

Середні значення репродуктивних установок шлюбних партнерів (за методикою «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї») подано на рис. 2.1.

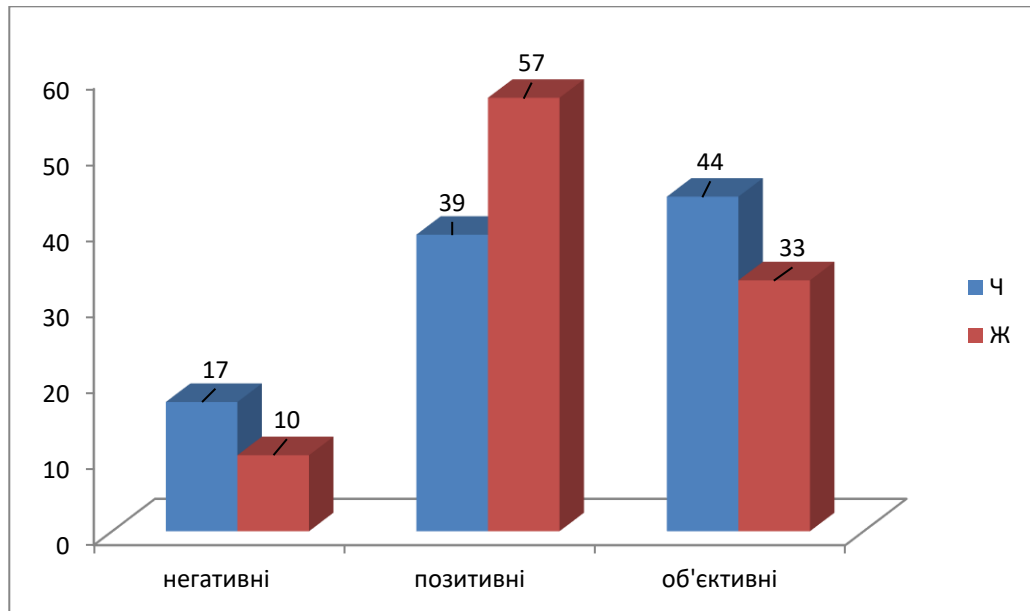

Рисунок 2.1 - Середні значення репродуктивних установок (за методикою «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї»)

Отримані дані вказують, що серед відповідей респондентів рівною мірою представлені факти, що передбачають позитивні наслідки народження дитини для суб'єкта та об'єктивні факти. Найменш представленими є факти, що передбачають негативні наслідки народження дитини для суб'єкта.

За статистичними даними, 57% жінок розглядають радість материнства як позитивний фактор. Вони вважають, що діти приносять щастя вдома, сприяють формуванню близьких зв'язків між батьками та дітьми і надають життю сенс та значення. Деякі респонденти також сподіваються передати цінні риси та якості від батьків до дітей, і відчувають гордість за своїх дітей. З іншого боку, 61% чоловіків не поділяють такої думки. Для них більш важливим фактором є об'єктивність. Для 44% чоловіків народження дитини пов'язують із можливими матеріальними труднощами, але вони також

розглядають дітей як важливих помічників і опору на пізніших етапах життя, а також найвдячніший об'єкт вкладення зусиль у виховання доброзичливої та відгукуватися особистості. Чоловіки також визнають виклики, пов'язані із наданням дітям якісної освіти та професійного розвитку.

Також варто зазначити, що 10% жінок і 17% чоловіків висловлюють думку, що народження дитини може мати певні негативні аспекти, такі як залежність від бабусь і дідусів або можливі ризики для здоров'я, пов'язані із народженням дитини.

Отже, наші дослідження демонструють, що рішення щодо батьківства суттєво підпорядковані впливу об'єктивних та суб'єктивних факторів, які сильно впливають на реалізацію репродуктивної функції. Зокрема, об'єктивні чинники, такі як медичні показники та матеріально-фінансове благополуччя, грають важливу роль у формуванні рішення. Вік також впливає на прийняття рішення, особливо серед жінок. Об'єктивні чинники надають певний раціональний фундамент для рішень. Суб'єктивні чинники, з іншого боку, відображають особисті переконання, страхи, аспекти стосунків між партнерами і їхні індивідуальні прагнення. Ці чинники можуть бути більш суб'єктивними і особистими, але також мають значний вплив на рішення. Розуміння та врахування об'єктивних і суб'єктивних чинників є важливим для подальшого розвитку підходів до підтримки та консультування подружніх пар у процесі прийняття рішень щодо реалізації репродуктивної функції сім'ї.

2.2 Експериментальне вивчення моделей поведінки шлюбних партнерів при реалізації репродуктивної функції

Як підтверджує практика, створення та функціонування згуртованого сімейного союзу залишаються однією з найбільш актуальних проблем нашого суспільства. Моделі поведінки подружжя під час виконання своїх сімейних обов'язків часто призводять до конфліктів стосовно ролей, і ця

кількість конфліктів суттєво збільшується під час нормативних та ненормативних криз у сім'ї [4; 8; 16; 18; 32; 41]. Це призводить до страждань членів сім'ї через невиконання численних потреб та очікувань. Отже, виникає необхідність в дослідженні очікуваних моделей поведінки, які встановлюються для подружжя під час здійснення їх репродуктивних функцій. Тому, для визначення рівня виконання шлюбними партнерами сімейних ролей та з'ясування проблемних сфер їх розподілу ми використали методику «Діагностика сімейних ролей подружжя» для оцінки власного рівня виконання сімейних ролей за різними аспектами, такими як інтелектуально-світоглядний, морально-психологічний, інтимно-сексуальний, матеріально-фінансовий та господарський; визначити виконання сімейних ролей між подружжям і, наскільки вони відповідають очікуванням одне одного, що може допомогти у запобіганні сімейних конфліктів [42; 43].

Результати дослідження поведінки шлюбних партнерів під час реалізації репродуктивної функції вказують, що більшість (78,3%) опитаних жінок виразили незадоволення тим як їхні партнери відносяться до прийняття рішень щодо народження та вагітності, а також їхньої поведінки під час цих процесів. Що стосується чоловіків, то тільки 16 осіб або 59,3% учасників опитування виразили невдоволення поведінкою своїх партнерок у цей період. Зазвичай їхні претензії стосувалися виконання різних ролей, які партнерки відіграють в сім'ї, зокрема роль «господарки» виконувалася не задовільно за думкою 78,4% чоловіків (13 осіб); роль «кухарки» була предметом незадоволення для 59,8% чоловіків (10 осіб); виконання ролі «прибиральниці» викликала незадоволення у 55,1% чоловіків (9 осіб); до ролі «коханки» виразили невдоволення 49,9% чоловіків (8 осіб), також, роль «мотиватора» та підтримки була предметом незадоволення для 44,8% чоловіків (7 осіб).

Узагальнюючи, чоловіки виявили незадоволення виконанням різних сімейних ролей своїми партнерками під час цього періоду.

Що стосується жінок (23 особи), які висловлювали претензії щодо моделей поведінки своїх чоловіків, то більшість з них вказували на відсутність бажання та навичок їхніх партнерів у виконанні різних ролей 81,3% жінок (19 осіб) відмічали відсутність ролі «розрадника» у своєму партнері; 77,4% жінок (18 осіб) висловлювали претензії до відсутності ролі «порадника» у поведінці своїх чоловіків; 72,9% жінок (17 осіб) відзначали невміння чоловіків виконувати роль «годувальника»; 67,5% жінок (16 осіб) бажали, щоб їхні чоловіки були цікавими співрозмовниками та слухачами і 51,6% жінок (12 осіб) виразили незадоволення щодо виконання ролі «романтика» своїми чоловіками.

Узагальнюючи, жінки бажали більш активної участі та підтримки в різних аспектах свого життя зі сторони своїх чоловіків.

Результати діагностики сімейних ролей (за різними функціями сім'ї), які не виконуються шлюбними партнерами відображені на рис. 1.2 вказують на те, що більше половини жінок виразили незадоволення щодо того, як їхні партнери виконують морально-психологічні функції (51,3%), а також щодо матеріально-фінансової підтримки (39,4%) у контексті реалізації репродуктивної функції. З іншого боку, чоловіки в основному виражають незадоволення щодо господарсько-побутових аспектів (49,8%), а також інтимно-сексуальних відносин (38,4), які виконує їхня партнерка під час реалізації репродуктивних функцій.

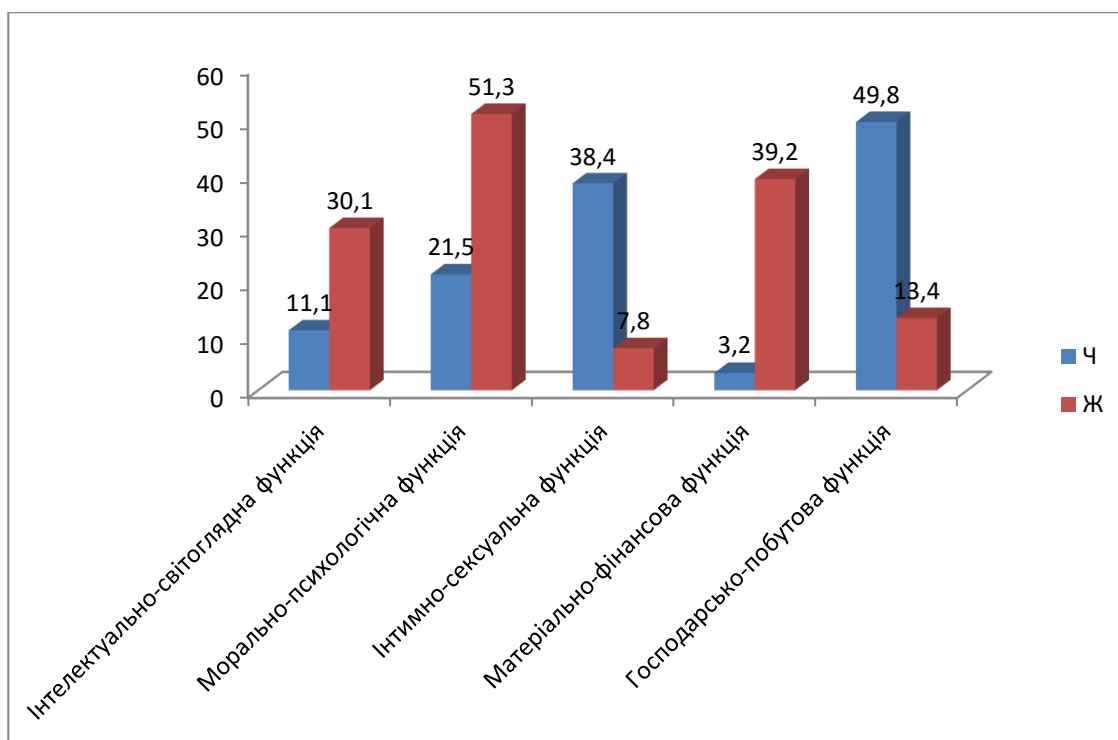

Рисунок 2.2 – Результати діагностики сімейних ролей (за різними функціями сім'ї), які не виконуються шлюбними партнерами.

Загальною тенденцією є те, що ролі і спосіб поведінки партнерів під час реалізації репродуктивної функції важливі для якості сімейних взаємин. Взаємопідтримка, розуміння та активна участь в цих аспектах життя є ключовими факторами для зміцнення відносин в сім'ї.

Для визначення та з'ясування позицій та установок пар із приводу народження дитини нами застосовано опитувальник вивчення репродуктивних установок [12]. У методиці розглядаються установки, які включають три основних компонента: афективний, когнітивний та конативний.

Компонентна навантаженість репродуктивної установки (за методикою «Опитувальник вивчення репродуктивних установок») представлена на рис. 1.3.

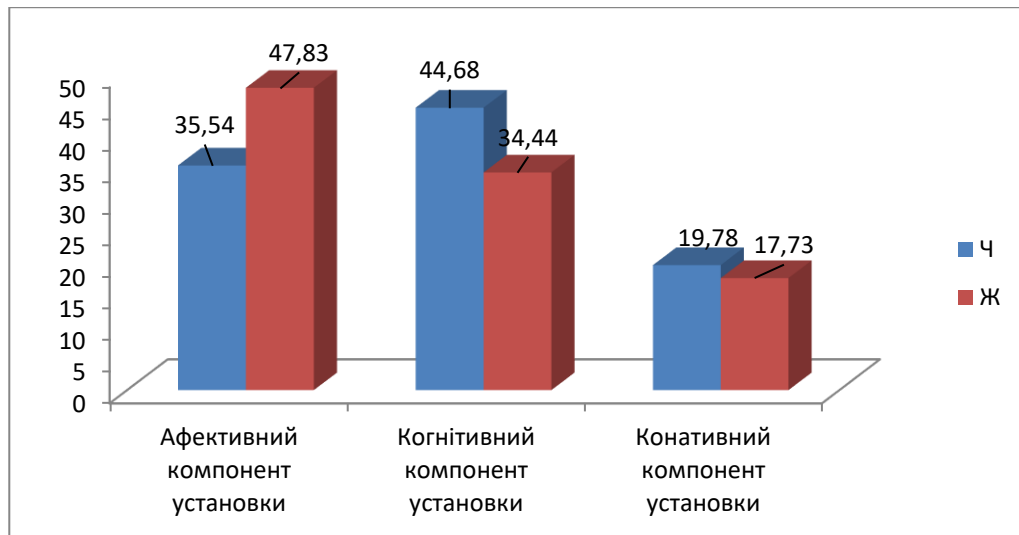

Рисунок 2.3 - Компоненти репродуктивної установки (за методикою «Опитувальник вивчення репродуктивних установок»)

Рисунок унаочнює, що у жінок переважає афективний компонент установки (47,83%) над когнітивним і конативним компонентами. Це свідчить про те, що репродуктивні установки цих жінок насичені емоційно. Наприклад, вони вважають більшість маленьких дітей симпатичними, люблять їх або, навпаки, виявляють роздратування. У чоловіків когнітивний компонент становить 42,68%, що означає, що вони більше орієнтовані на розуміння дітей, їх особливостей та форм взаємодії. Когнітивний компонент передбачає раціональний підхід до аналізу цілей та завдань. Конативний компонент для чоловіків становить 19,78%, а для жінок 17,73%. Це вказує на те, що бажання, мотивація і наміри є менш виразними у цих груп.

Загальна структура установок може відрізнятися між статями і включати різні підсистеми, де емоції, розумові аспекти та бажання грають різні ролі. Це може свідчити про статеву різницю в установках і підходах до репродуктивних функцій між чоловіками та жінками. Жінки, із загальною емоційною насиченістю, можуть бути більш схильні до виразу своїх почуттів і створення емоційного зв'язку з дітьми. З іншого боку, чоловіки, з більш вираженим когнітивним компонентом, можуть підходити до репродуктивних функцій більш раціонально та аналітично. Зменшений вплив конативного

компонента може вказувати на менший вплив бажань і мотивації на процес прийняття репродуктивних рішень. Однак структура і підсистеми установок можуть значно варіюватися в залежності від конкретних індивідуальних особливостей та культурних впливів. Звідси, виникає потреба у вивченні впливу аспектів та параметрів на репродуктивну поведінку жінок за допомогою рольового опитувальника дітородіння (РОД). Опитувальник РОД вимірює змінну "настави", яка складається з двох показників: генофілії – генофобії, який відображає відношення до репродуктивної ролі в плані позитивних чи негативних настанов жінки та репродуктивної активності – репродуктивної пасивності, що відображає рівень активності або пасивності у виконанні репродуктивних функцій.

Результати дослідження генофілії-генофобії у жінок представлено на рис. 1.4. Аналіз даних показав, що більше половини (65,33%) жінок, які брали участь у дослідженні, мають виражену генофілію. Вони схильні ідеалізувати своїх дітей та надмірно перебільшують їх значення в своєму житті, розглядають їх як сенс життя. Ці жінки мають прагнення мати більше однієї дитини і вірять, що саме догляд і турбота про дітей надає життю повноту, і вони активно прагнуть створити щасливу та гармонійну родину.

З іншого боку, частина жінок (11,20%) виявили генофобію, проявляючи негативне ставлення до материнства. Вони розглядають дітей як обтяжливість і вважають процес вагітності та народження дитини лише обов'язком. Ці жінки вбачають головну потребу дітей у матеріальних ресурсах сім'ї і сподіваються на "відплату" в майбутньому від своїх дітей.

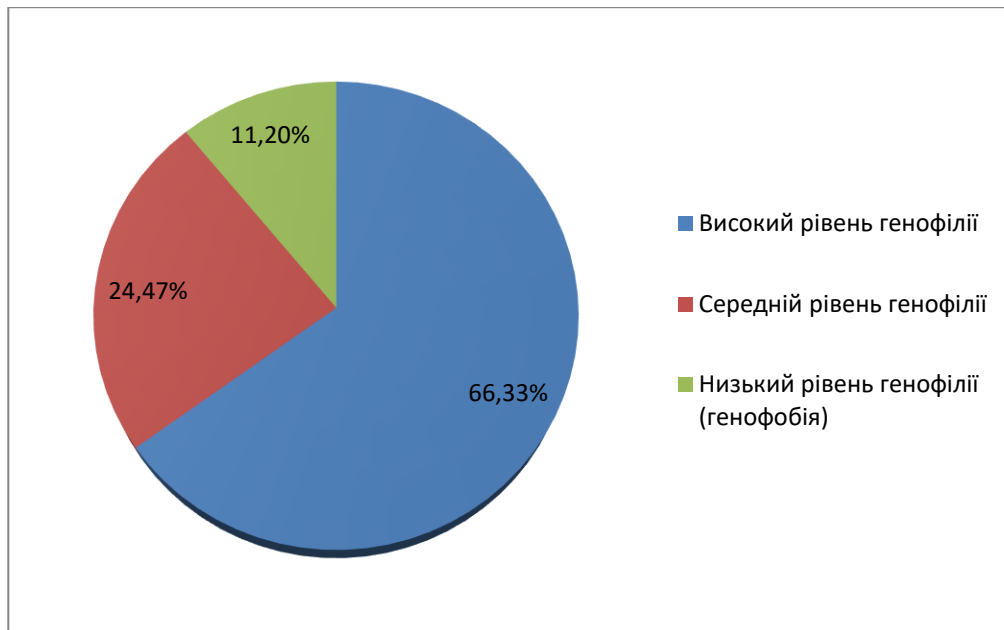

Рисунок 2.4 - Показники генofilії-генофобії у жінок (за опитувальником РОД)

23,47% жінок, що брали участь в опитуванні, володіють сформованою материнською позицією. Вони розуміють цінність дитини та виражають свою любов до неї в реалістичному світлі.

Показники щодо активності та пасивності у жінок у сфері репродукції відображені на рис. 1.5 та розглядають материнську позицію. За отриманими даними, 16,4% опитаних жінок виявили активну материнську позицію, вони високо відповідальні за своїх дітей та володіють глибокими знаннями і навичками в грудному годуванні та вихованні дітей. На думку більшості опитаних жінок (62,5%) без досвіду материнства вони мають достатні знання про догляд та виховання дітей. Це може вказувати на наявність у цих респондентів певного рівня психологічної готовності до майбутнього материнства. Водночас, у 21,1% жінок спостерігається недостатня усвідомленість важливості материнської ролі та/або низький рівень інформованості та підготовки. Ці жінки не готові до материнства, вони вживають засоби контрацепції і уникають його через страх перед ним, тому умовно цю групу учасників дослідження можна назвати репродуктивно пасивними.

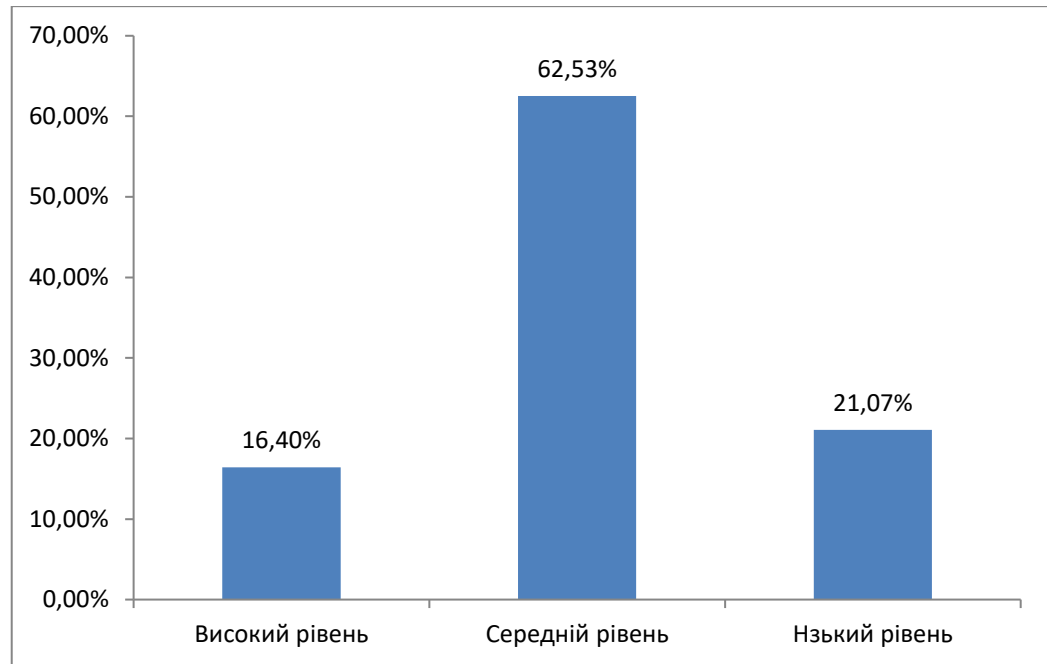

Рисунок 2.5 - Показники репродуктивної активності-пасивності у жінок
(за опитувальником РОД)

Як бачимо, високий рівень генофілії, хоча і може мати свої позитивні аспекти, також має певні негативні сторони. Жінка з високим рівнем генофілії відчуває підвищений соціальний тиск та очікування щодо материнства, що призводить до стресу та негативних емоцій, якщо вона не може або не хоче мати дітей у певний момент. Жінка відчуває, що її індивідуальність і життя обмежені материнською роллю, що може вплинути на її самовираз і особистий розвиток, а також стикається з проблемами або нездатністю мати дітей (наприклад, здоров'я чи іншими обставинами), це може спричинити психологічний стрес та розчарування. Цей стан може призвести до інтенсивних емоцій, які стають більш вразливими в ситуаціях, пов'язаних з дітьми чи материнством. Незалежно від того, чи має жінка дітей, високий рівень генофілії може призвести до відчуття невизначеності і невпевненості в її житті, оскільки материнство і сімейність не завжди дають чітку картину майбутнього. Отже, важливо збалансувати високий рівень генофілії з реалістичними очікуваннями і враховувати свої особисті цілі та потреби, щоб досягти гармонії в житті.

Що ж стосується показника активності та пасивності у жінок у сфері репродукції, то виявилось що середній рівень активності-пасивності вказує на те, що жінки готові розглядати можливість материнства, але вони не поспішають з цим і враховують різні аспекти свого життя перед прийняттям рішення. Вони мають можливість здійснювати раціональний підхід до аналізу своїх репродуктивних цілей і завдань та враховувати як свої бажання, так і можливості, і намагатися підтримувати баланс між ними. Жінки з середнім рівнем активності-пасивності можуть бути відкриті до впливу зовнішніх обставин та подій, таких як стосунки, фінансовий стан або зміни в життєвих обставинах, що може вплинути на їх рішення. Отже, середній рівень активності-пасивності свідчить про збалансований та обґрунтований підхід жінок до репродуктивних питань, де вони враховують свої особисті бажання, можливості та зовнішні обставини.

Підводячи підсумки по результатам дослідження за методикою РОД, важливо збалансувати високий рівень генофілії з реалістичними очікуваннями і враховувати свої особисті цілі та потреби, щоб досягти гармонії в житті. Середній рівень активності-пасивності свідчить про збалансований та обґрунтований підхід жінок до репродуктивних питань, де вони враховують свої особисті бажання, можливості та зовнішні обставини.

Для визначення впливу батьківських переконань та очікувань, сімейних стосунків, емоцій, поглядів, ролей, а також вивчення джерел знань та уявлень щодо батьківства у нашому дослідженні застосовано опитувальник «Свідоме батьківство» для чоловіків, які планують у майбутньому стати батьками[6]. Метою цього опитувальника є сприяння особам, які беруть участь у вихованні дітей, в саморефлексії та оцінці своєї ролі і підходу до батьківства.

Результати аналізу, представлені на рис. 1.6, відображають готовність батька до батьківства та виховання майбутньої дитини за конкретними критеріями (батьківські позиції, батьківські почуття, батьківська відповідальність, батьківські установки і очікування, сімейні цінності, стиль сімейного виховання, батьківське ставлення). Найвищий бал отримано за

критерієм "Батьківське ставлення" - 26 балів (86,7%), що свідчить про дуже позитивне та підтримуюче ставлення батька до виховання та відносин з майбутньою дитиною. Найнижчий бал позначено для категорії "Батьківські позиції" - 17 балів (56,7%), що може вказувати на менш виражену готовність батька приймати активну роль у вихованні майбутньої дитини.

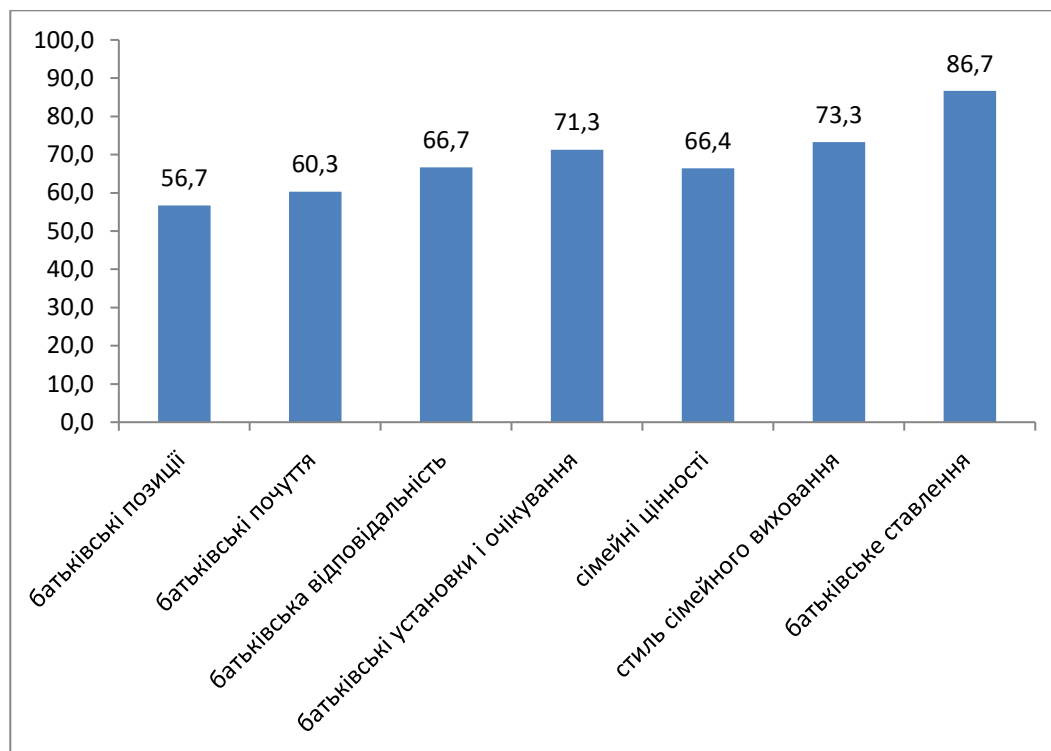

Рисунок 2.6 - Показники позицій свідомого батьківства

Решта категорій розташовані між цими експериментальними показниками і відображають готовність батька з питань батьківських почуттів (60,3%), батьківської відповідальності (66,7%), стилю сімейного виховання (73,3%), сімейних цінностей (66,4%) та батьківських установок і очікувань (71,3%). Отже, можна зробити висновок, що батько демонструє велике прагнення до активного батьківства, підтримки та емоційного зв'язку з майбутньою дитиною. Однак, його готовність взяти на себе роль батьківських позицій може бути менш вираженою.

Аналізуючи результати, отримані на основі дослідження з використанням методики "Опитувальник дітородіння (РОД)" для жінок і "Опитувальник «Свідоме батьківство»" для чоловіків, стало очевидним, що

готовність батьків до батьківства та виховання майбутньої дитини різняться як у чоловіків, так і у жінок. Чоловіки зазвичай виявляють більш реалістичний підхід до цього питання, тоді як жінки більш схильні до виявлення емоційності в цьому контексті. Для досягнення гармонійних сімейних взаємин та ефективного виховання дітей важливо підтримувати та розуміти один одного і спільно працювати над розвитком батьківських навичок та підготовкою.

Аналіз результатів дослідження дозволяє припустити, що прагнення пари мати дітей може призвести до конфліктів через різний рівень психологічної готовності партнерів до цього процесу, включаючи їхні мотиваційні фактори та потреби щодо батьківства. Різна мотивація може впливати на їхні рішення щодо народження дітей та відображати психологічний стан кожного партнера в різний спосіб.

2.3 Практичні рекомендації подружжю щодо взаємної підтримки в процесі реалізації репродуктивної функції

Зважаючи на результати нашого дослідження, зокрема, на виявлені емоційні та психологічні ускладнення, які супроводжують процес прийняття подружжям рішення мати дитину, вагітність та народження дитини, виникла потреба розробити практичні рекомендації шлюбним партнерам щодо реалізації репродуктивної функції. Вітчизняні психологи-консультанти, у своїй професійній діяльності, дотримуються норм Етичного Кодексу психолога, який був затверджений на першому з'їзді Товариства психологів України у 1990 році. Згідно з цим Кодексом, консультант несе відповідальність за свій професіоналізм і має обов'язки перед клієнтом. У його роботі можуть виникати обов'язки перед членами родини клієнта, перед установою, в якій клієнт працює, а також перед самим собою – враховуючи власний рівень професійної компетентності.

Загальні принципи психологічного консультування акцентуються численними фахівцями в цій галузі, такими як С. Васьківська, Т. Титаренко, В. Поліщук, Н. Максимова, Л. Магдисюк, Р. Федоренкота інші.

Реалізація сім'єю репродуктивної функції потребує розуміння моделей поведінки подружжя та психологічних особливостей кожного із партнерів. З цією метою шлюбним партнерам доречно ознайомитися зі статтями Сімейного кодексу України [49]. Насамперед варто звернути увагу на те, що відповідно статті 54 дружина, чоловік мають право розподілити між собою обов'язки в сім'ї. При цьому усі найважливіші питання життя сім'ї мають вирішуватися подружжям спільно, на засадах рівності. Це означає, що батьківські обов'язки належить виконувати разом і не перекидати цю відповідальність на плечі одного із партнерів, тобто закон передбачає, що взаємини між чоловіком та жінкою в подружжі ґрунтуються на рівності їх прав та обов'язків. Згідно вимоги статей 150 та 155, подружжя зобов'язані виховувати дітей в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї, родини, народу та Батьківщини. Вони також зобов'язані піклуватися про здоров'я, фізичний, духовний та моральний розвиток своєї дитини. Ці положення визначають рамки та встановлюють важливі аспекти відносин між подружжям у контексті Сімейного законодавства України.

Подружжю потрібно бути готовим до подолання труднощів, пов'язаних з реалізацією репродуктивної функції. Тому, практичні рекомендації для шлюбних партнерів при реалізації репродуктивної функції можуть бути спрямовані на покращення комунікації, підтримки та зменшення стресу. На етапі відкритої комунікації при реалізації репродуктивної функції можуть виникати різні проблеми, і їх подолання може вимагати уваги та спільних зусиль [32; 48; 57]. Зокрема, для узгодження спільних цілей з даного питання потрібні регулярні обговорення бажань, з'ясування очікувань та визначення плану дій. Страхі та невпевненість можуть ускладнювати відкриту комунікацію, тому спільні сесії психологічної підтримки, де можна вільно ділитися своїми почуттями та отримувати відповіді на питання. Партнерам

може бути складно знайти слова для вираження своїх почуттів та бажань, але рішення може бути використання технік активного слухання та спільна участь у групових або індивідуальних сесіях психотерапії. Подалання страху, стресу, розчарувань, що виникають внаслідок попередніх невдалих спроб чи інших чинників при реалізації репродуктивної функції, досягається відкритим обговоренням цих чинників, розуміння їх джерел та спільне розроблення стратегій подолання, а також зосередженням на позитивних аспектах, використання досвіду для покращення майбутніх спроб. Розробка плану дій, який включає конкретні кроки, часові рамки та ресурси, і обговорення цього плану з партнером допоможуть у боротьбі з невизначеністю, недомовленістю та неузгодженістю між шлюбними партнерами щодо подальших спільних дій [10; 26]. Таким чином, виникає потреба у створенні груп підтримки, що відіграють важливу роль у подоланні труднощів та сприяють психологічному благополуччю її учасників [4; 10; 47]. Групи надають можливість особам з подібними проблемами об'єднатися та відчувати, що вони не самотні в своїх переживаннях, дозволяє учасникам взаємодіяти, ділитися своїми досвідами та знаходити розуміння. Групова атмосфера створює можливість виражати емоції та отримувати підтримку від інших учасників, що сприяє зниженню стресу, а також допомагає учасникам розвивати здатність ефективно впоратися з емоціями. Групова динаміка може допомогти створити впорядковане та безпечне середовище для вираження почуттів та думок, відкритому обміну інформацією, що дасть змогу почуватися зручно та захищено.

Ситуація, де виникають труднощі у визначенні спільного часу в подружжі через розбіжності у їх графіках та режимах, може стати справжнім випробуванням для збереження гармонійних взаємин. У жінок це проявляється у вигляді дратівливості, плаксивості через неухвалене ставлення до неї, незадоволення потреб в ніжності, розумінні, співчутті. У чоловіків виявом агресивності, ігнорування потреб в спілкуванні, не зацікавленість у розмовах та взаємодії. Також, відсутність взаєморозуміння між подружжям

може виявлятися у нездатності одного чи обох партнерів розуміти та приймати точку зору один одного. Також це може проявлятися в труднощах досягнення згоди щодо різних аспектів сімейного життя та в відсутності бажання йти один на зустріч іншому під час обговорення та ухвалення важливих рішень. Іншими проявами можуть бути невміння уважно слухати та розуміти один одного, неспроможність переключити увагу від власних думок на те, про що говорить партнер, або виключне прагнення одного партнера довести свою правоту і взяти верх над іншим. Також важливо враховувати упереджене ставлення одного з подружжя до іншого. Уникнення неврівноважених ситуацій може вимагати від обох партнерів гнучкості, здатності до компромісу та зміни стратегій спілкування в залежності від умов і обставин [32; 31].

Всі вищезазначені причини можуть впливати як окремо, так і у поєднанні, що може призводити до ситуацій, коли один чи обидва партнери виявляють утруднення в спокійному спілкуванні один з одним. Це часто виявляється у частих роздратуваннях без належної причини та конфліктах. Дії одного партнера можуть викликати відповідь, супроводжувану негативними емоційними реакціями від іншого партнера. Також може мати місце володіння одним або обома партнерами такими рисами характеру, які є неприйнятними для нормального спілкування з іншими людьми. У контексті розбіжностей в поглядах в сім'ї найчастіше це може виявлятися в питаннях розподілу ролей, обов'язків та бюджету, де важливо усвідомлення суті проблем та визначення їх ступеня значимості.

Як можна зазначити, існує значна кількість питань, щодо яких можуть виникати розбіжності в думках між подружжям. Досягнення повного взаєморозуміння в усіх цих питаннях є ключовим завданням. Для досягнення взаєморозуміння у всіх аспектах сімейного життя рекомендується спочатку класифікувати ці питання за рівнем складності і розпочати обговорення з найлегших, поступово переходячи до найбільш складних [59]. У випадку розбіжностей в поглядах, важливо визначити конкретні аспекти, в яких

спостерігаються відмінності. Часто розбіжності зумовлені негативним досвідом взаємодії та емоціями, пов'язаними з ним. Об'єктивний аналіз ситуації може допомогти зменшити ступінь серйозності проблеми і заспокоїти сторони. Важливо ретельно вивчити причини розбіжностей та створити сприятливі умови для висловлення точок зору кожного партнера, а також провести роботу для зближення їхніх позицій. Запропонувати подружжям вирішувати конфліктні ситуації спільно, попереджуючи повторення конфліктів у майбутньому [31; 32; 48].

Отже, під час реалізації репродуктивної функції подружжю може знадобитися певна підтримка та стратегії для подолання труднощів. Питання реалізації репродуктивної функції є важливим етапом в сімейному житті, яке може викликати різні труднощі та напругу між шлюбними партнерами. У процесі реалізації цієї функції важливо надавати підтримку один одному та ефективно співпрацювати для подолання труднощів.

Ключові аспекти успішної реалізації репродуктивної функції включають поліпшення комунікації між подружжям, психологічну підтримку, розподіл відповідальностей та делегування обов'язків. Групова підтримка від інших, що знаходяться в схожій ситуації, може стати важливим ресурсом для подолання стресу та спільного розв'язання проблем.

Зосередження на позитивних аспектах, уникнення упередженостей та навички компромісу в ситуаціях, коли виникають розбіжності в поглядах, також грають суттєву роль у збереженні гармонії в сімейних відносинах.

Загалом, розуміння та повага до позицій партнера, відкрита комунікація, спільна робота над стратегіями подолання труднощів, а також прагнення до взаєморозуміння можуть сприяти успішній реалізації репродуктивної функції в сімейному контексті.

Висновки до розділу

1. Вивчення особливостей розподілу подружжям ролей та моделей

поведінки з метою прийняття рішення стати батьками дозволило виявити чинники, що впливають на реалізацію сім'єю репродуктивної функції, які проходять адаптацію до нової для себе ролі батьків.

2. Серед суб'єктивних чинників, які впливають на втілення репродуктивної функції в сім'ї, можна визначити такі аспекти: страхи та тривоги, пов'язані із характером вагітності, медичні показники (проблеми із зачаттям), вік, матеріально-фінансове благополуччя та готовність взяти на себе відповідальність і виконувати батьківські обов'язки. Ці чинники впливають на процес ухвалення рішення щодо становлення батьками. Щодо об'єктивних чинників, до них відносяться: необхідність адаптації до нового сімейного стану, відповідність ролевих очікувань, отримання знань про моделі поведінки шлюбних партнерів, а також наявність інформації про майбутні батьківські обов'язки та ставлення до сімейного життя та майбутніх батьківських обов'язків. Розуміння та усвідомлення впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників є вирішальним для підготовки шлюбних партнерів до відповідального батьківства. Освіта, спрямована на зменшення невизначеності, підвищення самооцінки та розвитку здатностей подолати стрес, може значно полегшити перехід до нового етапу життя. Надання підтримки та розвиток взаєморозуміння в парі є важливими аспектами для подолання психологічних труднощів, які можуть виникнути під час реалізації репродуктивної функції.

3. Виявлено, що невдоволення жінками відносно моделі поведінки своїх партнерів у реалізації репродуктивної функції виявляється у різних аспектах. Щодо інтелектуально-світоглядної функції, жінки можуть вимагати від своїх партнерів ролі порадника, який надає корисні поради, або слухача, який уважно вислуховує їхні думки. У морально-психологічному аспекті, партнер повинен виступати як розрадник, який здатен втішити та розрадити, або романтик, що створює романтичну атмосферу. Щодо господарської та матеріально-фінансової функцій сім'ї, чоловік повинен бути годувальником, який забезпечує харчування і догляд за членами сім'ї. У випадку

невдоволення чоловіків, щодо цих функцій їхніх партнерок, вони можуть виявлятися в ролях господарки, яка веде домашнє господарство, або кухаря, який готує їжу для членів родини. Щодо морально-психологічної та інтимно-сексуальної функцій, партнерка повинна виступати як мотиватор, що надихає, або коханка, яка задовольняє інтимно-сексуальні потреби шлюбного партнера.

Визначено показники генофілії та генофобії, які відображають ставлення жінок до своєї репродуктивної ролі. Ці показники відображають у плані позитивних або негативних настанов жінок до репродуктивної активності чи пасивності. Підсумкові результати дослідження підкреслюють важливість збалансованості високого рівня генофілії з реалістичними очікуваннями, враховуючи особисті цілі та потреби. Середній рівень активності-пасивності свідчить про те, що жінки підходять до репродуктивних питань з обґрунтованим і збалансованим підходом, враховуючи свої бажання, можливості та зовнішні умови.

Вивчено, що майбутній батько виявляє велике бажання взяти активну участь у батьківстві, забезпечити підтримку та будувати емоційний зв'язок з майбутньою дитиною. Проте його готовність до прийняття ролі батьківської позиції (включаючи готовність, страхи, аспекти відповідальності та уявлення про батьківство) може бути менш вираженою.

4. На основі проведеного дослідження розроблено конкретні рекомендації для шлюбних партнерів щодо реалізації репродуктивної функції. Ці поради відповідають науковим принципам і спрямовані на те, щоб допомогти подружжю зрозуміти свої обов'язки, надихати і підтримувати одне одного у фізичному, емоційному, соціальному та інтелектуальному плані, а також взяти на себе відповідальність за планування та ухвалення рішення стосовно батьківства. Вони спрямовані на створення коректної моделі поведінки, яка включає в себе глибокі знання про батьківство та материнство. Крім того, вони допоможуть усвідомити ймовірні психологічні

труднощі, що виникають під час реалізації репродуктивної функції, та впроваджувати ефективні моделі поведінки на цьому етапі.

ВИСНОВКИ

1. За результатами аналізу наукової літератури з'ясовано, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства, який виконує низку важливих функцій, серед яких є репродуктивна. Ця функція спрямована на забезпечення народження нового покоління, надання життя новим членам родини, їх виховання відповідно до соціокультурних стандартів, а також сприяння покращенню демографічної ситуації в країні. Суттєвими компонентами репродуктивної функції сім'ї є планування сімейного життя, урахування зокрема в контексті когнітивних та поведінкових аспектів, і розглядаються очікувані зміни, що супроводжують прийняття батьківської ролі, включаючи відповідальність за життя та здоров'я нових індивідів і зміну соціального статусу сім'ї. Загалом вивчення питань, пов'язаних з реалізацією сім'єю репродуктивної функції характеризується наявністю розробок медичного характеру і відсутністю праць психологічної спрямованості.

2. Відсутність науково-обґрунтованої інформації про психологічні особливості реалізації сім'єю репродуктивної функції обумовила потребу у проведенні відповідного дослідження. З цією метою нами розроблено план дослідження, який передбачає: організацію та проведення відповідних процедур психологічного дослідження, спрямованого на вивчення аспектів, пов'язаних із виконанням репродуктивної функції сім'єю; аналіз теоретичних аспектів проблеми, які виникають у сім'ї під час виконання репродуктивної функції; проведення емпіричного дослідження психологічних чинників, які впливають на поведінку шлюбних партнерів при прийнятті рішення про народження дитини, під час вагітності та народження дитини, а також аналіз, інтерпретація та змістовне представлення результатів теоретичного та емпіричного вивчення психологічних особливостей при реалізації репродуктивної функції сім'єю.

3. Встановлено, що емоційні та психологічні труднощі, пов'язані з реалізацією репродуктивної функції в шлюбних взаєминах, виникають під час процесу прийняття рішення про материнство, вагітності та народження дитини. Серед можливих труднощів виділяються мотиваційні (відсутність бажання мати дітей та відсутність радості від ідеї стати батьками), когнітивні (недостатні знання та нерозуміння відповідальності та вимог, пов'язаних з батьківством), операційні (відсутність навичок та умінь у спільному визначенні цілей і плануванні майбутнього, пов'язаного з народженням дитини) та особистісні (низький рівень особистісної зрілості подружжя як шлюбних партнерів та майбутніх батьків).

4. Вивченню специфічні аспекти розподілу ролей та патернів поведінки в шлюбі з метою ухвалення рішення про батьківство, що, у свою чергу, дозволило виявити чинники, які впливають на реалізацію шлюбними партнерами репродуктивної функції.

Визначено особистісні чинники, які впливають на реалізацію подружжям репродуктивної, зокрема на ухвалення рішення стати батьками: страхи і тривоги, пов'язані з особливостями вагітності, медичні показники (проблеми із зачаттям), вік, фінансове становище та готовність приймати на себе відповідальність та виконувати батьківські обов'язки. До об'єктивних чинників відносяться: необхідність адаптації до нового сімейного статусу, відповідність очікувань ролей, отримання інформації про патерни поведінки у шлюбі, а також освоєння знань про майбутні батьківські обов'язки та ставлення до сімейного життя та батьківства.

5. Виявлено, що жінки висловлюють незадоволення стосовно ролі своїх партнерів у реалізації репродуктивної функції у різних аспектах. У процесі реалізації інтелектуально-світоглядної функції, вони можуть очікувати від своїх партнерів ролі «порадника», який надає корисні поради, або «слухача», що уважно слухає їхні думки. У морально-психологічному контексті, партнер повинен діяти як «розрадник», який здатний втішити та покращити настрій, або «романтик» – суб'єкт

романтичної атмосфери. Реалізація господарської та матеріально-фінансової функцій у сім'ї передбачає, що чоловік має виконувати роль «годувальника», забезпечуючи харчування та догляд за членами сім'ї. З урахуванням морально-психологічних та інтимно-сексуальних аспектів взаємин, більшість жінок бачать себе на етапі реалізації репродуктивної функції в ролі «музи», яка надихає партнера та в ролі «берегині», що створює домашній затишок.

Визначено показники генофілії та генофобії, які відображають установки жінок щодо своєї репродуктивної ролі. Ці показники віддзеркалюють ставлення жінок до репродуктивної активності чи пасивності у контексті позитивних чи негативних настанов. Загальні висновки з дослідження підкреслюють необхідність збалансованості високого рівня генофілії з реалістичними очікуваннями, враховуючи особисті цілі та потреби. Середній рівень активності-пасивності вказує на те, що жінки підходять до репродуктивних питань з обґрунтованим та збалансованим підходом, враховуючи свої бажання, можливості та зовнішні обставини.

Зазначено, що майбутні батьки виявляють велике бажання брати активну участь у вихованні та надавати підтримку майбутній дитині, будувати емоційний зв'язок. Проте їхня готовність до прийняття батьківської ролі, зважаючи на різні страхи, побоювання відповідальності та поверхове уявлення про батьківство, може бути менш вираженою.

6. Осмислення результатів дослідження дозволило розробити практичні рекомендації для шлюбних партнерів, які спрямовані на надання підтримки подружжю в усвідомленні їхніх обов'язків, стимулюванні та підтримці одне одного на фізичному, емоційному, соціальному та інтелектуальному рівнях. Вони також мають на меті допомогти подружжю взяти на себе відповідальність за планування та ухвалення рішень, пов'язаних із батьківством. Ці рекомендації спрямовані на формування конструктивної моделі поведінки, включаючи глибокі знання про батьківство та материнство. Крім того, вони допоможуть усвідомити ймовірні

психологічні труднощі, які виникають під час реалізації репродуктивної функції, та впроваджувати ефективні моделі поведінки на цьому етапі.

Перспективними напрямками подальших досліджень цієї проблеми є вивчення деструктивних моделей поведінки подружжя (патологізуючих сімейних ролей) на етапі реалізації репродуктивної функції.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Andrew M. Colman, A dictionary of psychology (3 ed.) Oxford University Press, USA, 2009, 878 p.
2. Behringer, J., Reiner, I., & Spangler, G. (2011). Maternal representations of past and current attachment relationships, and emotional experience across the transition to motherhood: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 25 (2), 210–219 p.
3. Klaus Evertz, Ludwig Janus, Rupert Linder. *Handbook of Prenatal and Perinatal Psychology: Integrating Research and Practice* 1st ed. Cham: Springer, 2021. 805 p.
4. Андрушко Я. С. Психокорекція: навч.-метод. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
5. Астахов В.М., Бацилева О.В., Пузь І.В. Психологічний супровід у репродуктивній медицині: монографія. Київ, 2023. 125 с.
6. Астахов В.М., Бацилова О.В., Пузь І.В. Психодіагностика в репродуктивній медицині: Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2016. 380 с.
7. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: АБУ, 2002. 480 с.
8. Божук О.А., Божук Б.С. Гестаційна домінанта як маркер у визначенні становлення материнської сфери. Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, «Український науково-медичний молодіжний журнал», Київ, 2012, №3, С. 100.
9. Бойко А. В., Бойко В. І., Калашник Н. В., та ін.. Планування сім'ї та контрацепція: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2018. 223 с.
10. Борисенко З. Основи психокорекційної роботи. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. 143 с.

11. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
12. Васильченко О.М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально-методичне видання. Київ: СПД Фельдман О.О., 2012. 96 с.
13. Герасименко Л.О. Психологічні аспекти зачаття. Медична психологія. Київ, 2017. Вип. 3. С.45-50.
14. Герасименко Л.О., Ісаков Р.І. Скрипніков А.М., Перинатальна психологія: монографія. Київ: Видавничий дім Медкнига, 2017. 168 с.
15. Гончарук М.С. Психологічні особливості готовності молоді до подружніх стосунків URL:<http://ir.lib.vntu.edu.ua> (дата звернення 10.01.2023)
16. Канюка С.І. Особливості типів жінок за сформованістю їх толерантності та психологічної готовності до материнства. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». Київ, 2017. Вип. №36. С. 119-130.
17. Карпова Д. Є. Психологічні умови формування уявлень про сімейні ролі у студентської молоді: дис. ... д-ра філософії: 053. Хмельницький, 2021. 218 с.
18. Карпова Д.Є. Психологічний аналіз сімейних ролей шлюбних партнерів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки». Херсон: Гельветика, 2016. Том 1. Випуск 4. С. 41-45.
19. Карпова Д.Є., Потапчук Є.М. Моделі поведінки подружжя при реалізації основних сімейних функцій. Габітус: науковий журнал з соціології та психології. Одеса, 2021. Випуск №21. С. 268-274.
20. Кирилова Д.С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз. Психологія: реальність і перспективи. Рівне, 2017. Вип. 8. С. 101-104.
21. Климчук В.О. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. Київ: Освіта України, 2009. 288 с.

22. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: навч. посібник. 5-е вид. Київ: Професіонал, 2008. 240 с.
23. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том I. Основи родинних взаємовідносин. Івано-Франківськ, 2002. 288 с.
24. Козловська Л. В. Реалізація сім'єю репродуктивної функції як психологічна проблема: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців», м. Хмельницький , 27 квітня 2023. С. 46-47.
25. Конончук А. І. Дослідження готовності молодих жінок до материнства: соціально-педагогічні аспекти. Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології». Суми, 2015. № 8 (52). С. 358.
26. Королович О. В. Симптокомплекс психогенного безпліддя: напрями діагностики та терапії. Збірник наукових праць «Теорія і практика сучасної психології». Запоріжжя, 2020. №2. С. 79.
27. Корольчук М.С. Психологія сімейних взаємин. Київ: Ніка-Центр, 2011. 296 с.
28. Кочарян О.С., Свиначенко Ю.В. Психологічні аспекти поняття репродуктивної установки та його розуміння у зарубіжних дослідженнях. Вісник Харківського національного університету. Серія "Психологія", Харків, 2014. №1121. С. 124-127.
29. Кошонько Г. А. Психологічні особливості готовності молоді до створення сім'ї. Збірник наукових праць «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». Київ, 2007. № 2(4). С. 281.
30. Кучманіч І.М. Усвідомлене батьківство: навчально-методичний посібник , Миколаїв, 2019, МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 245 с.
31. Магдисюк Л.І., Федоренко Р.П. Основи психологічного консультування: навч. посіб, Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 360 с.
32. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування: навч. посіб. Київ: ДП Вид. дім «Персонал», 2011. 302 с.

33. Мітіна С.В. Психологія особистості: навч.-метод. посіб. Київ: Ліра-К, 2020. 274 с.
34. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодого сім'ї : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 235 с.
35. Новий тлумачний словник української мови: в 3-х т. Т. 3/ укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконт, 2003. 862 с.
36. Петров М. Мотивація батьківства.
URL:<https://zn.ua/ukr/family/motivaciya-batktivstva-rol-tata-v-suchasniy-sim-yi-.html> (дата звернення 10.01.2023).
37. Поліщук В.М. Психологія сім'ї: підручник. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.
38. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ: Вид-во Нац. Авіац. Ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
39. Потапчук Є., Козловська Л. Психологічні труднощі шлюбних взаємин, пов'язаних з реалізацією репродуктивної функції. Хмельницький, 2023. PsychologyTravelogs, (3), С. 17–27.
40. Потапчук Є.М. Кризи сімейного життя та як їх подолати: довідник сімейного психолога. Хмельницький: ХНУ, 2014. 35 с.
41. Потапчук Є.М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з пратнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький: Polyluxdesign&print, 2020. 36 с.
42. Потапчук Є.М., Балуківа А.І. Чинники міжособистісної сумісності майбутніх шлюбних партнерів. Науковий журнал «Габітус» Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. 2021. №24, Т. 2, С. 167-171.
43. Потапчук Є.М., Карпова Д.Є. Психологічна діагностика сімейних ролей як моделей поведінки подружжя: довідник сімейного психолога. Хмельницький: Polyluxdesign&print, 2021. 52 с.

44. Рішко Л. Вплив рольових очікувань на характер сімейного спілкування подружжя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2016. Вип. 23. С. 147–149.
45. СавченкоЮ. Батьківство в аспекті перинатальної психології. Науковий журнал «Педагогічний процес: теорія і практика». Київ, 2016. № 3 (54). С. 119-123.
46. Самойленко В.Б., Рой Г.Г., Мисік В.В. Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї: підручник. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 216с.
47. СантадерХеге, РьокхольтЕлінеГреллан, СелнесАйнхіль. Група підтримки дорослих, які втратили близьких: метод. посіб. Акерсгус, 2017. 152 с.
48. Сердюк Л. З., Чайка Г. В., Чиханцова О. А. Психологічні технології сприяння психологічному благополуччю особистості: методичні рекомендації. Київ – Львів: Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 68 с.
49. Сімейний кодекс України (10.01.2002 № 2947-III). *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
50. Столяренко О.Б. Психологія особистості: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
51. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
52. Толкунова І.В., Гринь О.Р., Смоляр І.І., Голець О.В. Психологія здоров'я людини: навч. посіб. Київ: 2018. 156 с.
53. Томаржевська І.В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства в молодих жінок. Педагогічна та вікова психологія. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Київ, 2021. Том 32 (71), №1. С. 141-146.
54. УшаковаІ. Психології сім'ї:конспект лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2019. 90 с.

55. Федоренко Р.П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 364 с.
56. Хлопоніна Н. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 247 с.
57. Царенко Л., Вебер Т., Войтович М., Гриценко Л., Кочубей В., Гридковець Л.. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
58. Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі: навчально-наоч. підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с.
59. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с.
60. Чередниченко Т. В. Мотивація народження дитини та її зв'язок із психологічною готовністю до материнства. Теорія і практика сучасної психології. Київ, 2018. №4, С. 163-167.
61. Шагар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник: Харків: Прапор, 2007. 640 с.
62. Шиделко А.В. Етика і психологія сімейного життя: навч.-метод. посіб. Львів, 2009. 132 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета на тему:

«ПСИХОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ ШЛЮБНИХ ВЗАЄМИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕАЛІЗАЦІЄЮ РЕПРОДУКТИВНОЇ ФУНКЦІЇ»

Шановний учасник опитування, просимо вас відповісти на представлені нижче питання. Анкета анонімна, а отримані дані будуть використані в наукових і практичних цілях. Відповідаючи на кожне питання, вибирайте один варіант відповіді (якщо в формулюванні питання не вказано інше).

- 1. З якою проблемою Ви зіштовхнулися при реалізації репродуктивної функції?**
 - a) Неспроможність зачаття;
 - b) Медичні проблеми;
 - c) Стрес та психологічні чинники;
 - d) Фінансові труднощі;
 - e) Ваш варіант.
- 2. Які чинники, із перерахованих нижче, найбільше впливають на прийняття рішення подружжям стати батьком/матерю?**
 - a) Соціокультурні чинники;
 - b) Емоційна готовність;
 - c) Фінансова стабільність;
 - d) Кар'єра і особистий розвиток;
 - e) Ваш варіант.
- 3. Чи влаштовує вас модель поведінки партнера при реалізації репродуктивної функції?**
 - a) Влаштовує;
 - b) Важко сказати;
 - c) Не влаштовує.
- 4. Чи впливає реалізація репродуктивної функції на вашу реалізацію в професійній сфері?**
 - a) Впливає;
 - b) Важко сказати;
 - c) Не впливає.

Продовження додатку А

- 5. На скільки для вас є важливим питанням по реалізації репродуктивної функції?**
- a) Важливо;
 - b) Важко сказати;
 - c) Не важливо;
 - d) Ваш варіант.
- 6. Чи вважає ви, що психологічна підтримка може бути корисною у вирішенні ваших питань та проблем, пов'язаних з реалізацією репродуктивної функції?**
- a) Так;
 - b) Важко сказати
 - c) Ні; Ваш варіант.

Дякую за участь!

ДОДАТОК Б

Методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї»

Текст опитувальника

І н с т р у к ц і я. Будь ласка, уважно прочитайте кожне судження і визначте

своє ставлення до нього. У відповідній графі поставте галочку.

№ п/п	Судження	Вірно +	Бал
1.	Дитина зміцнює сім'ю, почуття між подружжям.		
2.	Народження дитини – радість у домі.		
3.	Дитина – це радість материнства (батьківства.		
4.	Дитина – це дитяча ласка, прихильність до батька, матері.		
5.	Дитина надає сенсу життя.		
6.	Народження дитини – ризик для здоров'я.		
7.	Народження дитини - розлад, напруга у ній.		
8.	Народження дитини - залежність від бабусь та дідусів		
9.	Народження дитини – необхідність залишити роботу, колектив.		
10.	Народити дитину означає прив'язати себе до будинку.		
11.	Дитина – проблема житла.		
12.	Діти забирають найкращу частину нашого життя.		
13.	Діти – це хвилювання за їхню долю, майбутнє.		
14.	Народження дитини - матеріальні труднощі		
15.	Дитина - помічник у ній, опора у старості.		
16.	Дитина - це найвдячніший об'єкт вкладення наших сил.		
17.	Народження дитини - можливість виростити доброго, чуйної людини.		
18.	Дитина є спадкоємцем усього доброго в мені.		
19.	Дитина - це найближча людина в горі та радості.		
20.	Діти – це гордість батьків.		
21.	Дитині складно дати добру освіту, професію.		

Дякую за участь!

ДОДАТОК В

Психологічна методика «Діагностика сімейних ролей подружжя»

Бланк методики «Діагностика сімейних ролей» (для шлюбної пари)

Дата проведення _____ Номер моб. _____

П.І. респондента _____ Вік _____ Освіта _____

П.І. партнера _____ Вік _____ Освіта _____

Стаж шлюбу _____ Діти _____

Сфера професійної діяльності _____

«Я» - оцінка себе; «П» - оцінка свого партнера

№	Ролі за інтелектуально-світоглядною функцією		Ролі за морально-психологічною та інтимно-сексуальною функціями		Ролі за господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї	
	Я	П	Я	П	Я	П
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						
11.						
12.						
13.						
14.						
15.						
16.						
17.						
18.						
19.						
20.						
Заг						

Продовження додатку В

Діагностика сімейних ролей за інтелектуально-світоглядною функцією сім'ї

<i>№</i>	<i>Сімейна роль шлюбного партнера</i>
1.	Винахідник (той, хто створює щось нове для покращення сімейного побуту)
2.	Вихователь (той, хто виховує членів сім'ї)
3.	Гід (той, хто знайомить членів сім'ї з природою та історичними пам'ятками)
4.	Гуру (той, хто має винятковий авторитет в сім'ї)
5.	Експерт (той, хто дає оцінку задумам, планам, діям членів сім'ї)
6.	Естет (той, хто шанує прекрасне і привчає до цього членів сім'ї)
7.	Інтелектуал (той, хто володіє розвиненим інтелектом)
8.	Компаньйон (той, хто є співучасником сімейних проєктів, ігор)
9.	Лідер (той, хто приймає серйозні рішення і вирішує важливі сімейні проблеми)
10.	Медіатор (той, хто сприяє конструктивному обговоренню сімейних проблем і сприяє порозумінню членів сім'ї)
11.	Модник (той, хто власним прикладом навчає членів сім'ї мати стильний та красивий вигляд)
12.	Однодумець (той, хто має однакові погляди з важливим сімейних питань)
13.	Опонент (той, хто має інші погляди з важливих сімейних питань і часто дискутує при їх обговорення)
14.	Порадник (той, хто надає корисні, мудрі поради членам сім'ї)
15.	Прагматик (той, хто оцінює дії членів сім'ї з точки зору практичності і доцільності)
16.	Слухач (той, хто вислуховує думки членів сім'ї)
17.	Соціалізатор (той, хто впливає на думку інших членів сім'ї і сприяє засвоєнню вимог суспільства)
18.	Співрозмовник (той, хто розмовляє на цікаві теми з членами сім'ї)
19.	Спортсмен (той, хто власним прикладом залучає членів сім'ї до здорового способу життя)
20.	Учитель (той, хто навчає членів сім'ї)

Продовження додатку В

Діагностика сімейних ролей за морально-психологічною
та інтимно-сексуальною функціями сім'ї

<i>№</i>	<i>Сімейна роль шлюбного партнера</i>
1.	Активіст (той, хто є енергійним, діяльним)
2.	Акуратист (той, хто охайно одягається і любить порядок)
3.	Альтруїст (той, хто жертвує своїми інтересами заради членів сім'ї)
4.	Батько (мама) (той, хто виконує батьківські обов'язки)
5.	Берегиня (захисник) (той, хто оберігає сім'ю і дає відчуття безпеки)
6.	Донька (син)
7.	Друг (той, хто виявляє прихильність, довір'я)
8.	Жартівник (той, хто любить вигадувати та жартувати)
9.	Зять (невістка) (чоловік дочки / дружина сина)
10.	Ініціатор (той, хто є джерелом різних сімейних справ)
11.	Контролер (той, хто контролює виконання членами сім'ї суспільних норм)
12.	Коханець (той, хто задовольняє інтимно-сексуальні потреби шлюбного партнера)
13.	Креативщик (той, хто робить сім'ї цікавішим і яскравішим)
14.	Миротворець (той, хто йде на примирення, примиряє членів сім'ї)
15.	Мораліст (той, хто ратує за дотримання членами сім'ї моральних норм)
16.	Мотиватор (той, хто надихає членів сім'ї)
17.	Оптиміст (той, хто виявляє бадьорість та життєрадісність)
18.	Репродуктор (той, хто задові)
19.	Розраджувач (той, хто втішає, розраджує)
20.	Романтик (той, хто створює романтичну атмосферу)

Продовження додатку В

Діагностика сімейних ролей за господарсько-побутовою
та матеріально-фінансовою функціями сім'ї

<i>№</i>	<i>Сімейна роль шлюбного партнера</i>
1.	Годувальник (той, хто годує і доглядає членів сім'ї)
2.	Господарник (той, хто веде домашнє господарство)
3.	Дбайливець (той, хто дбає про потреби членів сім'ї)
4.	Дизайнер (хто підтримує та удосконалює дизайн житла)
5.	Дієтолог (той, хто дбає про здорове харчування членів сім'ї)
6.	Добувач (той, хто добуває засоби для існування сім'ї)
7.	Економіст (той, хто контролює фінансові витрати членів сім'ї)
8.	Кухар (той, хто готує їжу для членів сім'ї)
9.	Масовик (той, хто дбає про відпочинок та розваги членів сім'ї)
10.	Медик (той, хто дбає про здоров'я членів сім'ї)
11.	Нянька (той, хто доглядає дитину)
12.	Організатор (той, хто організовує побут сім'ї)
13.	Обліковець (той хто веде облік домашнього майна)
14.	Підприємець (той, хто організовує прибуткові для сім'ї справи)
15.	Покупець (той, хто купує товари для своєї сім'ї)
16.	Прибиральник (той, хто прибирає житло, територію проживання сім'ї)
17.	Ремонтник (той, хто підтримує та відновлює об'єкти і речі своєї сім'ї)
18.	Садівник (той, хто доглядає за кімнатними рослинами, клумбами, садом)
19.	Стиліст (той, хто дбає про зовнішній вигляд членів сім'ї)
20.	Фінансист (той, хто займається грошовими справами сім'ї)

Дякую за участь!

ДОДАТОК Г

Опитувальник вивчення репродуктивних установок
Текст опитувальника

Інструкція. Будь ласка, уважно прочитайте кожне судження і визначте

своє ставлення до нього. У відповідній графі поставте галочку.

№ п/п	Судження	Варіанти відповіді				
		Повністю не згоден	Швидше не згоден, ніж згоден	Не впевнений	Швидше згоден, ніж не згоден	Повністю згоден
1.	Більшість маленьких дітей мені симпатичні					
2.	Я зазвичай лагідний з дітьми					
3.	Я дуже люблю дітей					
4.	Ігри дітей мене дратують					
5.	Намагаюся уникати компанії з дітьми					
6.	Спілкування з дітьми викликає в мені душевне піднесення					
7.	Я вмю дбати про дітей, малюків					
8.	Я завжди приєднуюсь до дитячих ігор					
9.	Я завжди розумію причину примх дитини					
10.	Виховання дівчаток відрізняється від виховання хлопчиків					
11.	Я завжди зрозумію, коли дитина бреше					
12.	Неможливо бути добрим батьком і успішним професіоналом одночасно					
13.	За неможливості мати свою дитину, я всиновлю з дитячого будинку					
14.	При незапланованій вагітності робитиму аборт					
15.	З народженням дитини пов'язую більше проблеми, ніж радість					
16.	Народження дитини - найважливіший і світлий момент у життя будь-якої людини					
17.	З народженням дитини сім'я стає міцнішою					
18.	Дитина зобов'язана піклуватися про своїх батьків все життя					
19.	Для мене головне, щоб моя дитина знайшла свою дорогу в житті					
20.	Я ризикуватиму своїм здоров'ям для народження дитини					
21.	У дитини завжди має бути батько					
22.	Для дитини необхідно зберегти сім'ю					
23.	Велика кількість розлучень пов'язана з народженням дитини					
24.	Я готовий відмовитися від роботи для народження та виховання дитини					

Дякую за участь!

ДОДАТОК Д

Рольовий опитувальник дітородіння (РОД)

№	(А)	Бал					(Б)
		2	1	0	-1	-2	
1.	Діти – це сенс життя	2	1	0	-1	-2	Діти - це тягар
2.	Думаючи про народження дітей, не відчуваю страху	2	1	0	-1	-2	Думаючи про народження дітей, я відчуваю страх
3.	Народжувати дитину буду і за відсутності повної сім'ї	2	1	0	-1	-2	Народжувати дитину буду і за умови лише повної сім'ї
4.	Зважусь на народження дитини, навіть якщо це погіршить мій рівень життя	2	1	0	-1	-2	Не зважусь на народження дитини, навіть якщо це погіршить мій рівень життя
5.	Дітей слід народжувати, коли цього хочеш	2	1	0	-1	-2	Дітей слід народжувати, коли є умови
6.	Я відчуваю, що готова до материнства	2	1	0	-1	-2	Я відчуваю, що не готова до материнства
7.	З цікавістю слухаю, коли інші розповідають про своїх дітей	2	1	0	-1	-2	Розмови про дітей мене не цікавлять
8.	Я готова поставити інтереси дитини вище власних	2	1	0	-1	-2	Я не готова поставити інтереси дитини вище власних
9.	Народження дітей – це турбота про збереження життя	2	1	0	-1	-2	Народження дітей - це сімейна повинність
10.	Я хочу мати дітей	2	1	0	-1	-2	Я не хочу мати дітей
11.	Збережу дитину і при незапланованою вагітності	2	1	0	-1	-2	Обов'язково перерву вагітність, якщо вона не запланована
12.	Заради материнства можу відмовитися від звичних задоволень	2	1	0	-1	-2	Заради материнства не зможу відмовитися від звичних задоволень
13.	Материнство важливіше за кар'єру	2	1	0	-1	-2	Кар'єра важливіша за материнство
14.	Я хотіла б мати більше 1 дитини	2	1	0	-1	-2	Я хотіла б мати тільки 1 дитину
15.	Коли приходжу туди, де є діти, завжди з ними граю	2	1	0	-1	-2	Ніколи не граю з чужими дітьми
16.	Зважуючись на народження дитини, буду розраховувати на себе	2	1	0	-1	-2	Зважусь на народження дитини тільки за умови матеріальної допомоги зі сторони
17.	Я прагну до материнства	2	1	0	-1	-2	Я нічого хорошого від материнства не чекаю
18.	Я відчуваю жалість до бездітним жінкам	2	1	0	-1	-2	Я не відчуваю жалю до бездітним жінкам
19.	У сучасних умовах, маючи дітей, легко самореалізуватися	2	1	0	-1	-2	У сучасних умовах, маючи дітей, складно самореалізуватися

Продовження додатку Д

20.	Турбота про дітей дає повноту життя	2	1	0	-1	-2	Турбота про дітей може окупитися в майбутньому
21.	Дітям потрібна сім'я, що любить	2	1	0	-1	-2	Дітям потрібен матеріальний достаток
22.	Дітей треба народжувати, незалежно від матеріального добробуту	2	1	0	-1	-2	Дітей треба народжувати, коли це не заважає зростанню добробуту батьків
23.	Згодна відмовитися від задоволення особистих матеріальних потреб у користь дитини	2	1	0	-1	-2	Не згодна відмовитися від задоволення особистих матеріальних потреб у користь дитини
24.	У мене викликають приємні почуття вагітні жінки та жінки з дітьми	2	1	0	-1	-2	Вагітні жінки та жінки з дітьми викликають у мене неприязнь
25.	Література про дітей та материнство мене хвилює	2	1	0	-1	-2	Література про дітей та материнство не викликає у мене емоцій
26.	Жінка повинна мати дітей, щоб бути щасливою	2	1	0	-1	-2	Жінка може не мати дітей і бути щасливою
27.	Материнство розвиває жінку	2	1	0	-1	-2	Материнство гальмує розвиненість жінки
28.	Злочинно відмовлятися від хворих дітей	2	1	0	-1	-2	Хворих дітей краще залишати у спеціальних установах
29.	Бережу своє здоров'я заради материнства	2	1	0	-1	-2	Бережу здоров'я не заради материнства
30.	Материнство прикрашає жінку	2		0		-2	Материнство спотворює жінку
31.	Навіть у злиднях жінка не повинна кидати своїх дітей	2		0		-2	Я розумію жінок, кидають своїх дітей через бідності
32.	Життя жінки повноцінне тільки з дітьми	2		0		-2	Життя жінки може бути повноцінна і без дітей
33.	При високому матеріальному достатку народила б багато дітей	2		0		-2	Навіть за високого матеріального достатку не стала народжувати більше 1 дитини
34.	Випробовую приємні почуття, дивлячись на гру дітей	2		0		-2	Мене дратує метушня дітей
35.	Мати багато дітей престижно завжди	2		0		-2	Мати багато дітей у наше час не престижний
36.	Приймаючи будь-яке серйозне рішення, думаю про те, як це позначиться на моєму материнство	2		0		-2	Приймаючи будь-яке серйозне рішення, думаю тільки про те, як це позначиться на мені
37.	Важливо, щоб мій чоловік був добрим батьком моїм дітям	2		0		-2	Важливо, щоб мій чоловік забезпечував мене
38.	Зважуючись на народження дитини,	2		0		-2	Наважуючись на народження дитини, я розраховую на

	не думаю про матеріальну сторону справи						матеріальну віддачу у старості
--	---	--	--	--	--	--	--------------------------------

Продовження додатку Д

39.	Народження дитини – це вершина успіху жінки	2		0		-2	Народження дитини – це перешкода успіху жінки
40.	Діти викликають у мене розчуття	2		0		-2	Діти дратують мене

Кодування узагальнених факторів репродуктивної установки

№	Фактор	№ питання									
		1	6	8	10	12	13	14	18	20	21
1	Генофілія - генофобія										
		23	24	26	28	30	31	32	34	38	40
2	Репродуктивна активність - репродуктивна пасивність	2	3	4	5	7	9	11	15	16	17

Дякую за участь!

ДОДАТОК Е

Опитувальник «Свідоме батьківство»

Інструкція. Відповідаючи на питання, поставте галочку поруч з тим варіантом відповіді, який вам підходить найбільше.

1. Чи прагнете ви до узгодження своїх планів з планами інших членів сім'ї?

- 1) Вкрай рідко.
- 2) Рідко.
- 3) Іноді.
- 4) Не завжди.
- 5) Часто.

2. Думаю, що в подальшому наша дитина не буде спричиняти значного занепокоєння.

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Швидше згоден.
- 5) Згоден.

3. Я зможу все пробачити своїй дитині.

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

4. Чи розумієте ви свою роль у зміцненні сім'ї?

- 1) Не замислювався.
- 2) Не впевнений, що можу щось змінити.
- 3) Від мене залежить не більше, ніж від моєї дружини.
- 4) Розумію.
- 5) Дуже багато в моїх силах.

5. Яку роль вам краще вдається реалізувати в сім'ї (підкресліть 5 позицій): чоловіка, батька, дорослого, добувача, господаря, чоловіка, наставника, заступника, одного, організатора, трудівника, квартиранта, емоційного лідера?

6. Як ви вважаєте, яку роль краще вдається реалізувати вашій дружині (підкресліть 5 позицій): дружини, матері, жінки, дорослого, сімейного менеджера, господині, бойової подруги, глави сім'ї, домашнього доктора, годувальниці, емоційного лідера, радника?

7. Чи зможете ви поступитися своїми планами заради сім'ї?

- 1) Мені це складно.
- 2) Скоріше не зможу.
- 3) У певних ситуаціях це можливо.
- 4) Швидше зможу.
- 5) Чи зможу, для мене сім'я найважливіше.

8. Потрібно обговорювати виникаючі протиріччя в сім'ї, щоб виявити причину і уникнути конфліктів надалі?

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.

- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

9. Діти були б щасливіші і краще б себе вели, якби батьки проявляли інтерес до їхніх справах?

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

10. Чи вважаєте ви, що на ваше слово можна завжди покластися?

- 1) Так.
- 2) Ні.

11. Беручи будь-яке рішення, батькам слід серйозно зважати на думку своєї дитини?

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

12. Чи завжди контакти з дружиною і дитиною / дітьми залишають у вас приємні переживання?

- 1) Рідко.
- 2) Найчастіше немає.
- 3) Іноді.
- 4) Частіше так.
- 5) У більшості випадків.

13. Я впевнений у собі як батько, в своїх силах і можливостях.

- 1) Ні, це невірно для мене.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) 50/50.
- 4) Майже згоден.
- 5) Так, це вірно.

14. Ви проводите своє дозвілля разом зі своєю сім'єю?

- 1) Вкрай рідко.
- 2) Не часто.
- 3) Іноді.
- 4) Часто.
- 5) Практично завжди.

15. Діти, з якими у батьків встановлені неформальні відносини, найчастіше бувають щасливі.

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

16. Я надто поблажливий до домашніх.

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

Продовження додатку Е

17. У певних межах батьки повинні звертатися з дитиною як з рівним.

- 1) Ні, це не так.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Швидше так.
- 5) Так, це так.

18. Чи вмісте ви розуміти почуття членів своєї сім'ї?

- 1) Мені це дуже складно.
- 2) Далеко не завжди.
- 3) Іноді.
- 4) Досить часто.
- 5) Вмію.

19. Ви спізнювалися коли-небудь на заняття або побачення?

- 1) Так.
- 2) Ні.

20. Несправедливо, якщо жінка змушена нести одна весь тягар виховання дитини.

- 1) Чому б і ні: мати краще відчуває свою дитину.
- 2) Швидше це справедливо.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден: виховувати дитину повинні обоє батьків.

21. Ви хотіли б мати: жодного, 1, 2, 3, 4 і більше дітей (підкресліть).

22. Я готовий віддати своє щастя заради щастя своєї дитини.

- 1) Чи готовий.
- 2) Швидше так.
- 3) Не впевнений.
- 4) Скоріше ні.
- 5) Чи не готовий.

23. Іноді необхідно, щоб батьки зломали волю дитини.

- 1) Згоден.
- 2) Швидше згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Скоріше не згоден.
- 5) Не згоден.

24. Я щирий з дружиною і дитиною / дітьми.

- 1) Рідко.
- 2) Іноді.
- 3) Не завжди.
- 4) Досить часто.
- 5) Часто.

25. Я спілкуюся зі своєю сім'єю частіше з позиції співробітництва.

- 1) Немає.
- 2) Скоріше ні.
- 3) Не знаю.
- 4) Швидше так.
- 5) Так.

26. Чи може дитина викликати у батьків негативні почуття?

- 1) Немає.
- 2) Скоріше ні.
- 3) Не впевнений.

Продовження додатку Е

4) Швидше так.

5) Чи може.

27. Вважаю себе чуйним до закликів про допомогу в своїй родині.

1) Не згоден.

2) Скоріше не згоден.

3) Не впевнений.

4) Майже згоден.

5) Згоден.

28. У вас виникає іноді бажання побути на самоті?

1) Так.

2) Ні.

29. Вам подобається проводити час в колі сім'ї?

1) Дуже рідко.

2) Найчастіше немає.

3) Іноді.

4) Частіше так.

5) Чи подобається.

30. Дитина має право на власну точку зору, і йому має бути дозволено її висловлювати.

1) Не згоден.

2) Скоріше не згоден.

3) Не впевнений.

4) Майже згоден.

5) Згоден.

31. Вважаю себе компетентним батьком.

1) Не згоден.

2) Скоріше не згоден.

3) Не впевнений.

4) Майже згоден.

5) Згоден.

32. Я здатний визнати свою неправоту в стосунках в родині.

1) Не згоден.

2) Скоріше не згоден.

3) Не впевнений.

4) Майже згоден.

5) Згоден.

33. Я, як батько, вмію наполягти на своєму.

1) Майже завжди.

2) Часто.

3) Іноді.

4) Рідко.

5) Ні, це мені не властиво.

34. Я терпимо до недоліків членів моєї сім'ї.

1) Не згоден.

2) Скоріше не згоден.

3) Не впевнений.

4) Майже згоден.

5) Згоден.

35. Усій сім'ї буде краще, якщо всю відповідальність і турботу про неї візьме на себе мати.

1) Згоден.

Продовження додатку Е

- 2) Швидше згоден.
 - 3) Не впевнений.
 - 4) Скоріше не згоден.
 - 5) Не згоден.
- 36. Чи згодні ви, що навіть якщо чоловік і дружина кохають одне одного, то все одно вони можуть дратувати один одного і сваритися?**
- 1) Не згоден.
 - 2) Скоріше не згоден.
 - 3) Не впевнений.
 - 4) Майже згоден.
 - 5) Згоден.
- 37. Чи любите ви іноді похвалитися?**
- 1) Так.
 - 2) Ні.
- 38. У сімейному житті для мене важливо спиратися лише на власні погляди, навіть якщо вони суперечать громадській думці.**
- 1) Не згоден.
 - 2) Скоріше не згоден.
 - 3) Не впевнений.
 - 4) Майже згоден.
 - 5) Згоден.
- 39. Моя дружина і я зазвичай обговорюємо вимоги до дитини і надаємо один одному підтримку в питаннях виховання.**
- 1) Не згоден.
 - 2) Скоріше не згоден.
 - 3) Не впевнений.
 - 4) Майже згоден.
 - 5) Згоден.
- 40. Чи можете ви іноді веселитися в компанії, не стримуючи себе?**
- 1) Так.
 - 2) Ні.
- 41. По своїй натурі я доброзичливий.**
- 1) Не згоден.
 - 2) Скоріше не згоден.
 - 3) Не впевнений.
 - 4) Майже згоден.
 - 5) Згоден.
- 42. Батько повинен користуватися повагою в сім'ї.**
- 1) Не обов'язково.
 - 2) Рідко.
 - 3) Іноді.
 - 4) Часто.
 - 5) Завжди.
- 43. Люблю опікати.**
- 1) Не згоден.
 - 2) Скоріше не згоден.
 - 3) Не впевнений.
 - 4) Майже згоден.
 - 5) Згоден.
- 44. Іноді ви ведете себе нестримано?**
- 1) Так.

Продовження додатку Е

2) Ні.

45. Планувати домашнє господарство має мати, так як вона одна знає, що робиться в будинку.

- 1) Згоден.
- 2) Швидше згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Скоріше не згоден.
- 5) Не згоден.

46. Чи згодні ви, що якщо сміятися і жартувати разом з дітьми, то це багато полегшує в родині?

- 1) Не згоден.
- 2) Скоріше не згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Майже згоден.
- 5) Згоден.

47. Благополуччя в сім'ї важливіше, ніж хороший стан справ на роботі.

- 1) Ні, робота не менш важлива, ніж сім'я.
- 2) Не впевнений.
- 3) 50/50.
- 4) Швидше так.
- 5) Повністю згоден.

48. У нашій родині приділяється мало уваги обговоренню проблем виховання дітей.

- 1) Згоден.
- 2) Швидше згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Скоріше не згоден.
- 5) Не згоден.

48. У нашій родині приділяється мало уваги обговоренню проблем виховання дітей.

- 1) Згоден.
- 2) Швидше згоден.
- 3) Не впевнений.
- 4) Скоріше не згоден.
- 5) Не згоден.

Дякую за участь!